

Temps i ciutat

Quaderns del CESB

- Consell
- Econòmic i
- Social de
- Barcelona

TEMPS I CIUTAT

L'ESTUDI DEL TEMPS A LA CIUTAT

MÉS ENLLÀ DE LA SEVA DIMENSIÓ HORÀRIA

**Grup d'Estudis Sociològics
sobre la Vida Quotidiana i el Treball.**

Teresa Torns Martín (Coordinadora)
Fausto Miguélez Lobo (Coordinador)
Vicent Borràs Català
Joan Miquel Verd Pericàs
Lluís Sáez Giol
Josep Mª Antentas Collderram
Mònica Nadal Anmella

Edita

Consell Econòmic i Social de Barcelona

José Antonio Fernández Manrique

Disseny

SSB

Fotografia portada

Antoni Coll

Imprimeix

Imprenta Municipal

1. PRESENTACIÓ	5
2. INTRODUCCIÓ	9
El plantejament del problema	
- El model tradicional	
- El nou model	
- El significat del temps	
- La disponibilitat dels serveis	
- El nou actor social	
- Necessitats i resistències	
- Taules i Gràfics	
3. ALGUNES EXPERIÈNCIES EUROPEES AL VOLTANT DEL TEMPS	29
- Experiències al voltant del temps de treball	
- La reducció de la jornada laboral a França: la llei Aubry.	
- Les experiències nòrdiques del Programa 6x6 i el P.L.A.	
- El sistema 6 x 6	
- El Paid Leave Arrangement (P.L.A.)	
- Els pactes a les empreses al Vallès Occidental	
- Experiències al voltant del temps de la ciutat	
- Legislació i Polítiques del temps: el cas d'Itàlia	
- El Pla Regulador dels horaris de la ciutat de Milà	
- Els bancs de temps	
4. EXPLORACIÓ SOBRE EL TEMPS A LA CIUTAT DE BARCELONA	53
- Els grups de discussió	
- Les característiques dels grups de discussió	
- Les percepcions en l'ús i la distribució del temps	
- Les demandes	
- Les resistències a la desincronització	
- Els encara no desincronitzats	
- Els desincronitzats però no gaire	
- Els molt desincronitzats	
- Un primer balanç sobre el temps (els horaris) i la ciutat	
5. CONCLUSIONS	71
- En relació al temps	
- En relació a la ciutat	
- Propostes finals	
- Concreció d'algunes actuacions	
- Idees per a un possible debat	
6. BIBLIOGRAFIA I ANNEX	87

Presentació

El present informe sobre **“Temps i Ciutat”** ha estat fruit de l’encàrrec fet pel **Consell Econòmic i Social de Barcelona al Grup d’Estudis Sociològics sobre la Vida Quotidiana i el Treball (QUIT)** del Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona.

L’informe s’ha de veure com un primer pas per sistematitzar una problemàtica, la del temps, que a hores d’ara emergeix com a qüestió que romanía latent però gairebé invisible. Per primer cop, la societat actual, que des de la industrialització sempre ha estat organitzada al voltant del temps de treball productiu mostra com aquest temps està deixant de ser pauta de normalitat per esdevenir motiu de tensió. Una tensió que es manifesta en la vida de la ciutat convertida en un escenari plural, on les persones resideixen, treballen, viuen transitòriament i/o quotidianament.

Des d’aquesta tesi, l’horari laboral amb el qual les persones organitzen centralment la seva manera de viure es veu sotmès a múltiples variacions que provenen dels més diversos fronts. Sorgeix el fenomen de la desincronització, que hem volgut posar de manifest com a lema principal del nostre estudi.

L’objectiu és començar a esbrinar el què i el perquè d’aquesta desincronització, amb la finalitat de trobar indicis que permetin el debat i la reflexió sobre el temps i la seva importància. I, a més, facin possible algunes pautes d’actuació que, a títol de primera experiència, permetin mostrar el temps de la ciutat com a dimensió rellevant.

El primer pas per dur a terme la nostra anàlisi ha estat parcel·lar el temps per tal de veure les múltiples dimensions en les quals pot ser considerat. L’hem dividit en:

Temps de treball, entès com a activitat laboral.

Temps de l’altre treball, entès com a activitats reproductores: domesticofamiliars i comunitàries.

Temps de no-treball.

Un cop acotat aquest concepte de temps, el nostre objectiu ha estat posar de manifest les relacions del temps amb el treball.

Així, hem dirigit els nostres esforços a fer palès com l’organització socioproductiva actual afecta col·lectius cada cop més heterogenis que viuen sota horaris que s’allunyen de les pautes habituals. A títol d’exemple, hem apun-

tat la idea de què darrere d'aquesta dessincronització hi ha la creixent terciarització de la societat. Un augment del sector serveis que fa entrar en contradicció els interessos i les necessitats d'aquelles persones que treballen i alhora són també consumidors.

També hem pogut apreciar com bona part d'aquesta dessincronització prové de l'increment de la reordenació de la jornada laboral i/o l'increment de la flexibilitat en la gestió dels recursos humans a les empreses. I, com aquestes modificacions dels horaris laborals vénen acompanyades pel fet que l'augment del temps de no-treball afecta, cada cop més, col·lectius tan distints com els aturats i jubilats.

És així com el temps, del qual gairebé ningú n'era conscient, apareix com una dimensió important, més enllà de la seva dimensió horària. I com els diversos col·lectius implicats protagonitzen els diversos usos socials del temps, tot expressant diverses demandes i necessitats.

Els resultats obtinguts no tenen, com no podia ser d'altra forma, caràcter definitiu. Són, com hem dit a l'inici, una primera aproximació a un tema complex i nou que necessita ser vist amb major profunditat. Els indicis trobats són, però, portadors de la idea de què cal fer esment a la importància que el temps té a la vida de les persones i de què el temps de treball és el principal referent a l'hora d'organitzar la vida.

Com diem a les conclusions és probablement el moment d'endegar una doble via per fer palès la importància que té el temps. Una via de reflexió i debat amb tots els col·lectius, agents socials i institucions implicades, i una altra via, de caire experimental, tutelada, impulsada i concertada, amb tots els actors implicats, que sigui capaç de portar a la pràctica organitzacions horàries més plurals i diverses.

Si se'ns permet una petita ironia final, més hàbils per fer front als nous temps. Experimentació que pot trobar a la ciutat de Barcelona, un banc de proves idoni i en la Carta Municipal, de recent aprovació, el marc de competències adequat.

Volem donar les gràcies a totes les persones que han fet possible aquest estudi, a les instàncies de l'administració municipal, als experts consultats, als sindicalistes i a les persones entrevistades individualment i en grup. Sense la seva col·laboració aquest estudi no hagués estat possible.

Introducció

EL PLANTEJAMENT DEL PROBLEMA

El problema que planteja aquesta investigació és el de l'exigència de dessincronització dels temps de la ciutat, o temps socials, que nombrosos col·lectius de persones estan reclamant com una alternativa a un temps excessivament i, sobretot, massa uniformement sincronitzat. Aquesta dessincronització de la qual es parla suposa trobar una nova organització dels temps socials, és a dir, d'aquells temps públics (horaris, franges d'activitats, obertures i tancaments, temps laborals, dies setmanals que no es treballa, caps de setmana, vacances) que engloben els temps particulars en els quals cada persona pot organitzar la seva vida quotidiana.

Si parlem dels *temps de la ciutat* és perquè és on hi viuen col·lectius diferents de persones que, per moure's, necessiten una certa regulació col·lectiva dels temps, que no era necessària en aglomeracions d'activitats i nuclis menys complexos que els de les ciutats a les actuals societats desenvolupades. Amb això, volem senyalar que parlar de temps públics o temps socials necessàriament requereix parlar d'una certa norma que, perquè sigui assumida i efectiva, hauria de ser fruit de negociació i acceptació.

Plantejant el problema en termes de la necessitat d'una nova regulació, això equival a afirmar l'oportunitat que els temps públics no siguin determinats per les exigències de la producció, ni únicament de les empreses, ni tampoc exclusivament per opcions dirigistes de l'Administració, sinó que és consensuïn pels ciutadans, per les seves organitzacions representatives, com una manifestació d'una nova cultura d'organització social més participativa a la qual fa falta donar lloc a noves exigències de la vida quotidiana. En aquestes exigències, l'ús flexible del temps és un valor fonamental.

Començarem recordant quin és el model tradicional d'organització dels temps i fent la hipòtesi, a continuació, de per què pot ser necessari un model alternatiu. Aquest model alternatiu es basaria en noves necessitats i desitjos legítims, fins ara no satisfets de certs col·lectius, que s'han de detectar i delimitar, que haurien de tenir cabuda en l'organització concreta de la vida a la ciutat; s'haurien de vèncer certes resistències econòmiques, polítiques, laborals, culturals, familiars, de rutina diària, que també s'haurien de detectar. Amb tot, podríem formular algunes hipòtesis de possibles canvis per satisfer aquestes necessitats. COM DUR A TERME AQUESTES PROPOSTES és justament l'equivalent a COM VÈNCER LES SUPOSADES RESISTÈNCIES però aquest ja no seria, no podria ser, objecte d'aquesta investigació, sinó que hauria de ser-ho de debat i acord social posterior, per part de les organitzacions representatives de la societat civil.

EL MODEL TRADICIONAL

Les característiques bàsiques del model tradicional, que òbviament no ha de ser entès com totalitzador ni que hagi d'afectar a tots, són les següents:

A. Els temps de la ciutat industrial han estat temps tradicionalment sincronitzats basats en les exigències de la producció industrial, en els seus horaris estàndards. Aquests temps laborals, des de primera hora del matí a primera de la tarda o bé a mitja tarda, segons si l'horari és continuat o partit, el típic d'obrer o d'administratiu, han arrossegat a la resta dels temps i han condicionat els temps de serveis de suport: transport, banca; els temps dels serveis públics de reproducció social: educació i sanitat; els temps d'altres serveis a les empreses i serveis als particulars: aigua, gas, electricitat, correus, reparacions, etc. Però, també, i en aquest cas per raons externes al sistema econòmic, però per la seva adaptació mimètica, han arrossegat els temps de l'administració pública en gairebé totes les seves àrees.

En part, però només en part, certs serveis han funcionat amb temps parcials o totalment complementaris als fins ara esmentats: hostaleria, comerç i serveis de temps lliure: cinema, teatre, museus, etc.

B. Les raons de la forta sincronització del model han de ser buscades, en primer lloc, en els interessos vinculats a suposades, o reals exigències del mercat. Alguns serveis són més rendibles dins l'horari laboral de la indústria, o bé deixen de ser tan rendibles a certes hores del dia o dies de la setmana pel seu poc ús. Amb altres paraules, el criteri bàsic ha estat el de la rendibilitat econòmica.

Però en segon lloc s'han d'adduir raons de tipus laboral i sociocultural. La majoria dels treballadors prefereixen treballar i tenir el descans en els horaris estàndards, és a dir, quan ho fan tots els altres. A més a més, la majoria prefereix concentrar en un període setmanal continu les hores de descans setmanal del treball remunerat; en part, encara que menys, això es pot dir també del temps de les vacances. Això, a més a més d'altres raons més polítiques o més sindicals, explicaria els horaris industrials de l'administració pública, per exemple.

C. Potser les coses es clarifiquen més, si tenim en compte el nucli humà que assumeix l'organització dels temps en la seva vessant de vida quotidiana: la família. És en aquesta on hi ha una persona, l'home, que els seus temps bàsics són els industrials estàndards o bé els seus equivalents. Una altra persona, la dona, assumeix el treball domèstic i totes les gestions externes que en termes de serveis necessita la família, perquè els seus temps són totalment flexibles. Les activitats de la resta de la família, bàsicament les educatives, i en part les de lleure, s'adeqüen a aquests eixos centrals. El temps d'oci de tota la família pot estar concentrat i ser comú gràcies a què els horaris de treball del cap de família i els horaris d'estudi dels fills coincideixen.

De manera que aparentment tots tenen el treball i el no-treball al mateix temps, resolent les disfuncions una persona, que és la dona, muller i/o mare, gràcies a la flexibilitat que acostuma a tenir la seva feina. Amb altres paraules, el temps social és altament sincronitzat gràcies a què hi ha una institució, la família, i dins d'ella una persona, la muller/mare, que acostuma a assumir el cost de les possibles dessincronies individuals, i les converteix en sincronies familiars. Òbviament, aquesta persona té disfuncions (segueix treballant quan els altres tenen temps de no-treball o bé no poden accedir a treballs no reproductius), però les resol amb *l'amor familiar*, cosa que resulta molt visible els caps de setmana o durant les vacances. O bé, quan ella accedeix al treball productiu, es manifesta amb força el paper de la dessincronia, i això ens situa plenament en el problema plantejat.

EL NOU MODEL

Partim de la hipòtesi que cada vegada hi ha més indicis que l'organització del temps tal com necessiten disposar-lo moltes persones, ja no encaixa amb aquest model tan sincronitzat:

A. La primera pressió dessincronitzadora és una exigència que ve de la mateixa indústria i de certs subsectors dels serveis. Per exemple, incrementant els torns dobles i introduint el tercer i el quart torn, o bé augmentant el nombre de treballadors als quals es demana una alta flexibilitat, ara de matí, ara de tarda, ara jornades més curtes o més llargues, tot propiciant un tipus de contractació, la precària, que pot fer variar en poques setmanes, o en pocs dies, les condicions horàries del treball.

Hi ha, per tant, molta gent que pel seu horari laboral pot tenir dificultats materials: falta de temps oportú, si per exemple pot dormir durant el dia; o mentals: els hàbits adquirits per treballar sempre en horaris determinats; per accedir a serveis de temps de no-treball amb suficient gaudi, és a dir, possibilitats de satisfacció. Les noves exigències de la producció provoquen dessincronies en els temps dels seus propis treballadors.

B. El propi sistema productiu, en el sector serveis, expressa exigències que són contràries a la sincronització tradicional en els seus horaris habituals. El comerç, l'hostaleria, els espectacles i altres activitats poden voler oferir els seus serveis durant el temps de no-treball de molta gent, però és evident, que els seus propis treballadors queden exclosos d'aquest usdefruit més gran. Aquestes persones, òbviament, desitjarien tenir alternatives d'ús ple del temps per a la vida quotidiana que les seves ocupacions els neguen.

C. L'envelliment de la població i les noves sensibilitats socials, així com l'entrada de la dona en el mercat de treball, obren el camí a la necessitat de disposar de serveis que anteriorment no havien estat demanats. Ens referim als serveis de proximitat. La satisfacció de les esmentades necessitats requereix horaris laborals molt rígids i desubicats alhora, ja sigui que aquests serveis siguin satisfets per membres de la família o per persones externes, cosa que fa problemàtic el temps disponible dels qui realitzen aquestes feines o bé ocupen aquests llocs de treball, atès que serà en horaris que se surten totalment de la sincronització tradicional dels temps.

D. Tal com hem dit l'entrada massiva de la dona, que tradicionalment realitzava la feina domèstica, en el mercat de treball, l'ha carregada amb una doble jornada o, almenys, doble presència, cosa que ha reduït notablement el seu temps de no-treball o, la tranquil·litat anímica. Això té una doble conseqüència: el seu temps és menys flexible i, per tant, altres membres de dins de la família, o de fora d'aquesta, han de realitzar activitats que ella portava a terme: relatives a gestions, a reparacions, a relacions amb companyies de serveis, a educació i problemes sanitaris dels fills i dels ancians, etc. ; a més a més, l'espai d'ús del temps de no- treball per a ella mateixa també s'ha vist reduït de manera que certes activitats ja no les pot realitzar sense desincronització.

E. Moltes persones han vist augmentat el seu temps de no-treball al llarg dels últims anys, ja sigui per reducció de les hores de treball o bé per reorganització dels horaris. Veurem aquest fenomen traduït en dades per l'Àrea Metropolitana de Barcelona, alhora la idea del temps de no-treball com temps no de simple descans, sinó d'activitat que ha estat assumida per més gent com una exigència de benestar, la qual cosa fa que aquestes persones puguin expressar les seves necessitats de temps lliure amb molta més força que en el passat. És a dir, a més temps lliure més demanda de serveis culturals i de lleure.

F. També és veritat que, altres col·lectius poden haver augmentat el temps de treball productiu o poden tenir uns horaris tan flexibles i tan sotmesos als objectius de les empreses, que el seu temps lliure hagi disminuït. O, almenys, la seva planificació a mitjà o llarg termini. Ens referim a molts dels anomenats treballadors precaris i, per descomptat, a dones amb doble càrrega de feina. Aquesta disminució del temps disponible pot implicar que molts dels serveis utilitzables en aquest temps hagin d'estar a disposició en unes formes més flexibles, diguem-ne més desincronitzades, per exemple, amb horaris més llargs, o amb major prestació de serveis els caps de setmana, que en l'actualitat.

G. Per últim, ens hem de referir a les persones que han sortit ja del mercat de treball (jubilats) i a les persones que han vist reduïda fortament la seva càrrega reproductiva com a conseqüència de l'abandó de la llar dels fills que ja són adults (dones de certa edat). Teòricament aquestes són persones que tenen molt temps com a temps de lliure disposició; però també és cert, que poden voler tenir la possibilitat d'usar algunes hores específiques del dia per a les seves activitats, perquè alguns condicionants com l'edat, per exemple, els posen límits a l'ús de qualsevol horari.

EL SIGNIFICAT DEL TEMPS

Les pressions dessincronitzadores han posat de manifest que el significat del temps per les persones està variant, però aquestes variacions no són ni molt menys homogènies. El principal canvi per alguns col·lectius és que tenen molt més temps de no-treball que en el passat. S'han allargat els caps de setmana, han augmentat els dies lliures i les vacances i s'ha reduït la setmana laboral. Per tant, almenys en aquests dos moments, hi ha una elevada disposició de temps propi que no està pautaada des de fora, però que segurament pot estar condicionada per altres temps, si un vol omplir-lo d'activitats i no es conforma amb el simple descans o bé amb activitats dintre de la llar. És a dir, l'ús satisfactori d'aquest temps dependrà de canvis en el temps del treball productiu d'altres, però també s'han allargat les hores diàries de no-treball en les quals podrien realitzar-se les mateixes demandes.

Paradoxalment molts altres han passat a tenir menys temps de no-treball que en el passat. Són aquelles persones per les quals la seva càrrega total de treball, productiu més domèstic, s'ha vist incrementada, reduint-se el temps de no-treball o difuminant-se en giragonses per entre el temps de treball. La raó és que moltes d'aquestes persones abans treballaven només en el terreny domèstic i han passat a fer-ho també en el productiu. Des del primer recol·laven la sincronització general, però la unió dels dos treballs ha incrementat la seva dessincronia fins a termes immaneables.

El problema d'un tercer col·lectiu és tenir el temps de no-treball molt dessincronitzat en relació a la majoria. La seva jornada, el seu "cap de setmana" o les seves vacances s'ubiquen en posicions molt flexibles i molt diferenciades dels altres. Les seves hores diàries de no-treball estan descol·locades en relació a les dels altres (per exemple, els qui realitzen torns de tarda o de nit). O bé no poden saber quan estaran col·locades les seves hores de no-treball la setmana següent o el més següent (els precaris).

En resum, avui més que en el passat, el temps adquireix significats molt diversos, però l'organització social ha de buscar fórmules perquè la diversitat no esdevingui conflicte o, quan sigui així, el conflicte pugui tenir solucions.

LA DISPONIBILITAT DELS SERVEIS

El tema de fons és, per tant, el temps de no-treball: la quantitat i la distribució d'aquest temps. Però aquest temps de no-treball no és un temps buit, sinó alguna cosa que tots desitgem omplir amb activitats, relacions, projectes, llibertat i autonomia.

El problema fonamental que avui es planteja en termes de regulació social de temps que estan dessincronitzats és el de garantir serveis dessincronitzats suficients per a tothom. Hi ha dos conceptes, que guien la proposta de la ciutat de Milà, que expressen bé aquesta idea dels serveis a l'altura de tots els ciutadans sense que aquests hagin de realitzar un esforç sobrehumà i que parteixen d'una certa dessincronització: fruïbilitat i accessibilitat.

Fruïbilitat: fa referència al temps en el qual els serveis són a disposició dels ciutadans. No es tracta de posar els serveis a la carta, però sí que els serveis bàsics -els que tenen aquesta característica dependran de diversos factors i segurament de discussió i pacte- disposin d'horaris que permetin el seu ús a la gran majoria amb horaris diversos de treball productiu i domèstic.

Accessibilitat: es refereix a la relació territorial entre usuaris i serveis. Hi ha serveis que poden, sense greus problemes econòmics i logístics, estar descentralitzadament distribuïts. Aquesta descentralització garanteix l'accessibilitat. En altres casos l'accessibilitat es garanteix, únicament, pel transport adequat, per tractar-se de serveis que per la rendibilitat són difícilment descentralitzables.

Ambdues característiques pressuposen una concepció diferent, no exclusivament econòmica, dels serveis, una rendibilitat que podríem anomenar social, la qual cosa significa que certs serveis hauran de tenir suport econòmic públic en nom del benestar comú del conjunt dels ciutadans, o bé, que molts col·lectius de treballadors hauran de tenir condicions especials de treball, també especialment premiades econòmicament, amb temps, d'altres formes que es traduiran en costos que potser, en part, haurà d'assumir la col·lectivitat i en part els ciutadans.

EL NOU ACTOR SOCIAL

L'actor social d'un temps més descentralitzat és l'individu, no pot ser exclusivament la família. Evidentment no es tracta de contraposar l'un contra l'altre, però sí d'imaginar alguna forma d'organització social del temps que, alhora que respecta les possibilitats del grup familiar de fer coses junts, garanteixi també les de cadascun dels seus membres en particular i les d'aquells que no viuen en famílies.

La "familista" és segurament una pauta cultural molt resistent a dessincronitzar els temps, ja que, com senyalavem anteriorment, l'actual model de rols familiars acostuma a eliminar les funcions de la sincronització per una part majoritària del grup.

NECESSITATS I RESISTÈNCIES

Hi ha dues qüestions que en aquest estudi interessa conèixer sobretot. La primera, si efectivament existeixen i s'expressen exigències que hi hagi una organització diversa dels temps i per part de quins col·lectius socials; la segona si s'expressen resistències rellevants, i per part de quins col·lectius, a canviar l'organització dels temps existents, amb el fi de donar cabuda a les ja anomenades possibles exigències o necessitats. Resistències que poden basar-se en el desig de mantenir les actuals condicions de treball o l'actual lliure ús del temps, per les raons que sigui. Només sobre la base d'ambdues qüestions podrem fonamentar propostes de canvi on la seva operativitat ja no està, òbviament, en mans dels investigadors, sinó dels participants. En efecte, es tractarà que, eventualment, s'arribi a acords que permetin equilibrar ambdós tipus d'interessos o de necessitats.

Però, com res és tan senzill com detectar un problema, els seus protagonistes i arribar a un acord després de seure'ls junts, és molt possible que ens enfrontem també a alguns canvis que resulten evidents, però que s'enfronten a grans resistències que potser podran ser vençudes només lentament, amb canvis culturals lents. Ser conscients d'això és ja el començament del canvi. Entrarem més detalladament en aquesta problemàtica. Les necessitats que demandarien una organització diversa dels temps tenen una doble vessant: l'objectiva i la subjectiva.

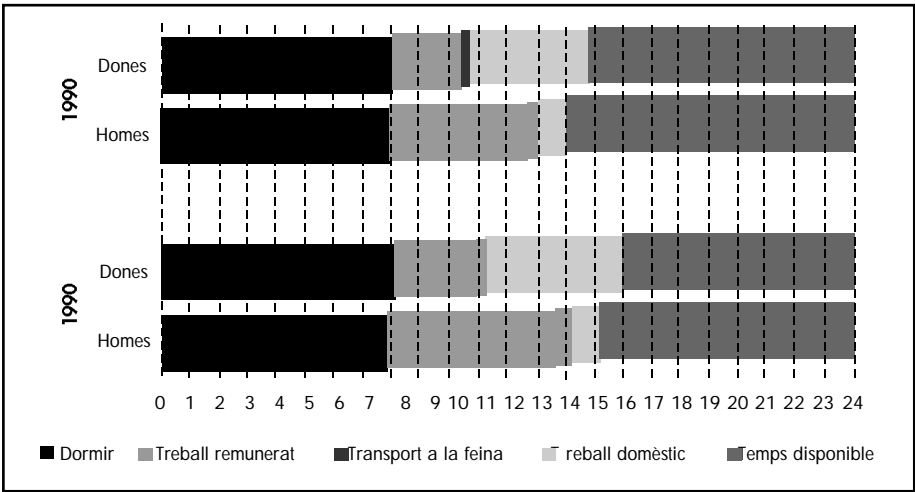

En la vessant objectiva, es tracta de saber quina organització personal dels temps tenen col·lectius socials significatius i com està distribuïda amb el fi d'entendre quins problemes existeixen perquè quadri amb la dels altres. Es tractaria de saber els diversos horaris estàndards de treball productiu que existeixen, i en quin grau aquests horaris són estables, flexibles o canviants. Així mateix, podem saber quantes hores es dediquen al treball domèstic, així com alguna indicació sobre el seu grau de concentració: difós al llarg del dia, concentrat en alguns moments; també algunes de les seves incidències més rellevants com ocupar-se dels nens en edat escolar, de la gent gran, etc. En contraposició, s'hauria de saber també el temps de no-treball que disposen les persones i com queda distribuït al llarg del dia, de la setmana i de l'any. Pot ser útil conèixer tot això en relació a certs atributs individuals bàsics: edat, sexe, classe social, nivell educatiu, situació laboral, etc. que ens permetin parlar d'una tipologia de grups.

Un resum d'aquestes qüestions és accessible en l'Enquesta Metropolitana 1995, de la qual prenem les dades següents:

Distribució de la jornada de la població de la RMB durant els dies feiners segons sexe. Dades comparatives 1990 i 1995

DISTRIBUCIÓ DE LA JORNADA				
	1990		1995	
	Homes	Dones	Homes	Dones
Dormir	7,8	8,1	8	8
Treball remunerat	5,8	2,8	4,7	2,4
Transport a la feina	0,6	0,3	0,4	0,3
Treball domèstic	1	4,8	0,9	4,1
Temps disponible	8,8	8	10	9,2
	24	24	24	24

Font: NELLO,O.; RECIO,A. ;SOLSONA,M.;SUBIRATS,M. (1998) "Enquesta de la Regió Metropolitana de Barcelona: Condicions de vida i hàbits de la població. La transformació de la Societat Metropolitana. Barcelona. Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona i Diputació de Barcelona. pp.39.

El temps disponible dels homes és superior al de les dones, i pels dos és un temps en augment. Ells tenen el doble de temps que elles dedicat al treball remunerat, sent un temps que està disminuint per tots dos. Les dones dediquen 5 vegades més temps que els homes a la feina domèstica i això es manté com a dada invariable en els últims anys.

L'edat juga com a factor important de discriminació. Homes i dones entre 36 i 55 anys són els grups que més temps dediquen a la feina remunerada. Entre 26 i 45 anys les dones dediquen el màxim temps al treball domèstic i, per tant, sumant-hi l'anterior ens dona els grups que tenen menys temps disponible. Els homes amb més temps disponible tenen les edats de 26 a 35 i de 46 a 55. En aquestes consideracions no entren homes i dones menors de 25, que són els que tenen més temps per ells mateixos, perquè altres s'ocupen dels seus problemes; ni homes ni dones de més de 55, en una situació semblant, perquè ja no tenen una sèrie d'obligacions laborals, ja sigui de treball remunerat o bé domèstic.

Distribució de la jornada de la població ocupada de la RMB durant els dies feiners segons la seva edat i el seu sexe. Dades comparatives 1990 i 1995

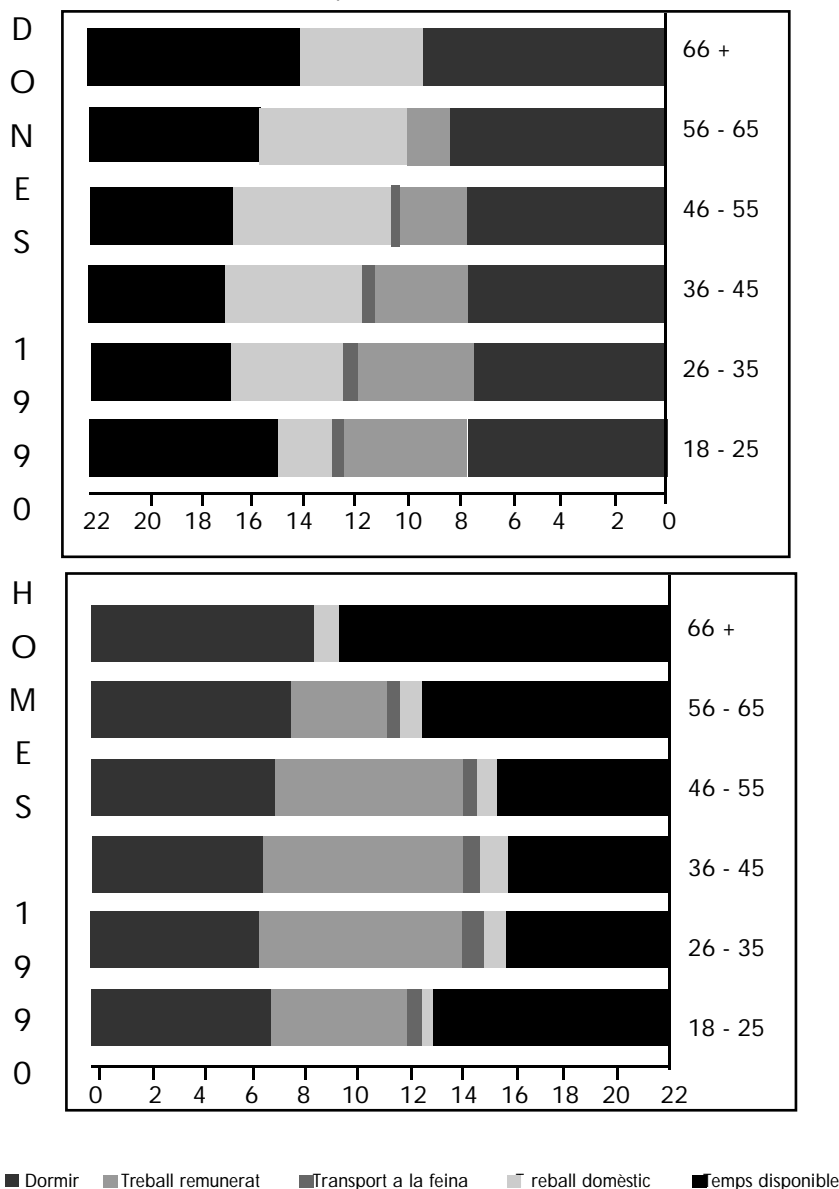
1		9	9	0																	
	HOMES																				
	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	66+		18-25	26-35	36-45	46-55	56-55	66+								
Dormir	7,62	7,09	7,4	7,7	8,38	9,14		7,82	7,46	6,64	7,71	8,3	9,47	-8	-7,46	-7,64	-7,71	-8,3	-9,47		
Treball remunerat	5,56	8,29	8,17	7,67	4,08	0,17		4,54	4,44	3,58	2,54	1,56	0,15	-5	-4,44	-3,58	-2,54	1,56	-0,15		
Transport a la feina	0,53	0,82	0,75	0,76	0,38	0,02		0,51	0,48	0,39	0,25	0,17	0,01	-1	-0,48	-0,39	-0,25	0,17	-0,01		
Treball domèstic	0,54	1,12	1,21	0,92	0,86	1,19		2,02	4,42	5,35	6,27	5,6	4,65	-2	-4,42	-5,53	-6,27	-5,6	-4,65		
Temps disponible	9,75	6,68	6,47	6,95	10,3	13,48		9,11	7,2	7,04	7,23	8,37	9,72	-9	-7,2	-7,04	-7,23	8,37	-9,72		
	24	24	24	24	24	24	0	24	24	24	24	24	24	-24	-24	-24	-24	-24	-24		

Font: INEL, L.O.O.; RECIO, A.; SOLSONA, M.; SUBIRATS, M. (1998) "Enquesta de la Regió Metropolitana de Barcelona. Condicions de vida i hàbits de la població. La transformació de la Societat Metropolitana. Barcelona. Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona i Diputació de Barcelona. pp.40

Distribució de la jornada de la població ocupada de la RMB durant els dies feiners segons la seva edat i el seu sexe. Dades comparatives 1990 i 1995																
1	9	9	5													
	HOMES							DONES								
	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	66+		18-25	26-35	36-45	46-55	56-55	66+			
Dormir	7,78	7,27	7,56	7,7	8,42	9,06		7,92	7,72	7,49	7,64	8,22	9,12	-8	-7,72	-7,49
Treball remunerat	3,4	7,13	7,54	7,03	2,96	0,23		2,81	3,92	3,56	2,41	1,1	0,05	-3	-3,92	-3,56
Transport a la feina	0,36	0,68	0,65	0,64	0,28	0,01		0,33	0,47	0,37	0,26	0,12	0,01	-0	-0,47	-0,37
Treball domèstic	0,61	0,97	1,02	0,71	0,94	1,06		1,4	3,58	4,79	5,49	5,1	4,01	-1	-3,58	-4,79
Temps disponible	11,85	7,95	7,23	7,92	11,4	13,64		11,54	8,31	7,79	8,2	9,46	10,81	-12	-8,31	-7,79
	24	24	24	24	24	24	0	24	24	24	24	24	24	-24	-24	-24

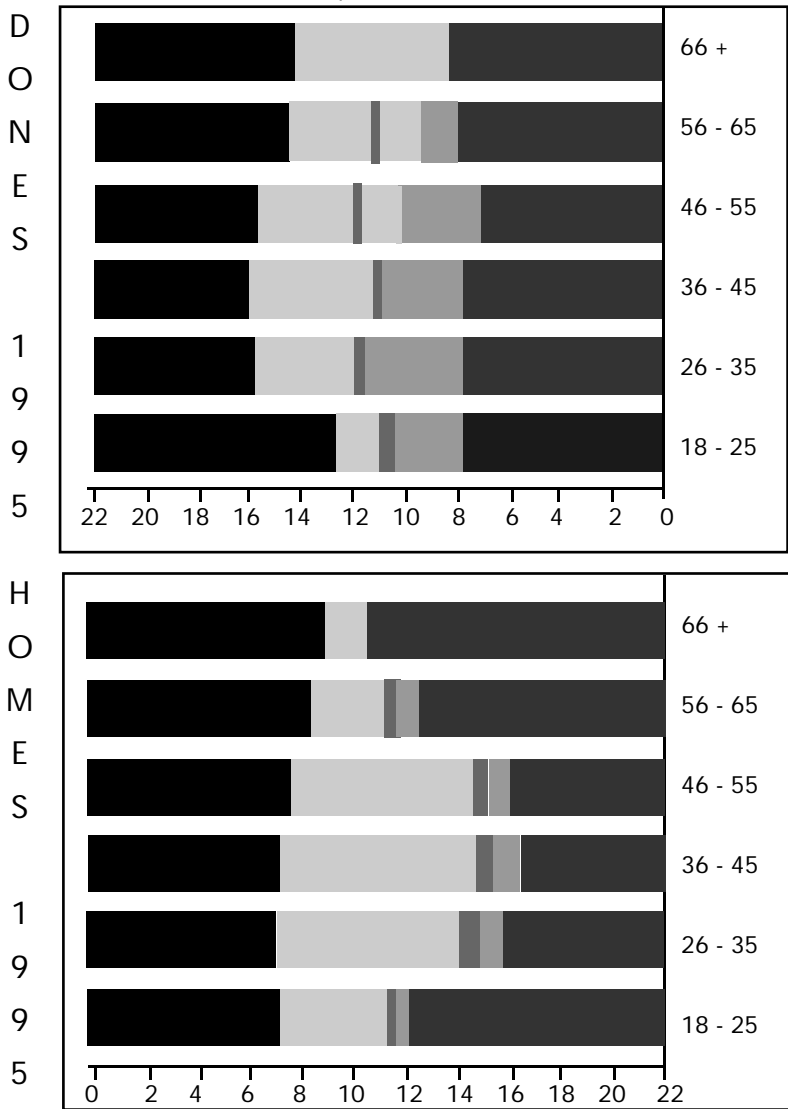
Font: NELLO,.; RECIO,A. ;SOLSONA,M.,SUBIRATS,M. (1998) "Enquesta de la Regió Metropolitana de Barcelona: Condicions de vida i hàbits de la població. La transformació de la Societat Metropolitana. Barcelona. Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona i Diputació de Barcelona. pp.40

Distribució de la jornada laboral de la població ocupada de la RMB
durant els dies feiners segons la seva edat i el seu sexe.
Dades comparatives 1990 i 1995

Font: NELLO,O;SOLSONA,M.;SUBIRATS,M. (1998 "Enquesta de la Regió Metropolitana de Barcelona de Barcelona: Condicions de vida i hàbits de la població. La transformació de la Societat Metropolitana. Barcelona
Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona i Diputació de Barcelona. pp. 40

Distribució de la jornada laboral de la població ocupada de la RMB durant els dies feiners segons la seva edat i el seu sexe.
Dades comparatives 1990 i 1995

■ Dormir   ■ Treball remunerat   ■ Transport a la feina   ■ reball domèstic   ■ temps disponible

Font: NEL.LO,O;SOLSONA,M.;SUBIRATS,M. (1998 "Enquesta de la Regió Metropolitana de Barcelona de Barcelona: Condicions de vida i hàbits de la població. La transformació de la Societat Metropolitana. Barcelona Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona i Diputació de Barcelona. pp. 40

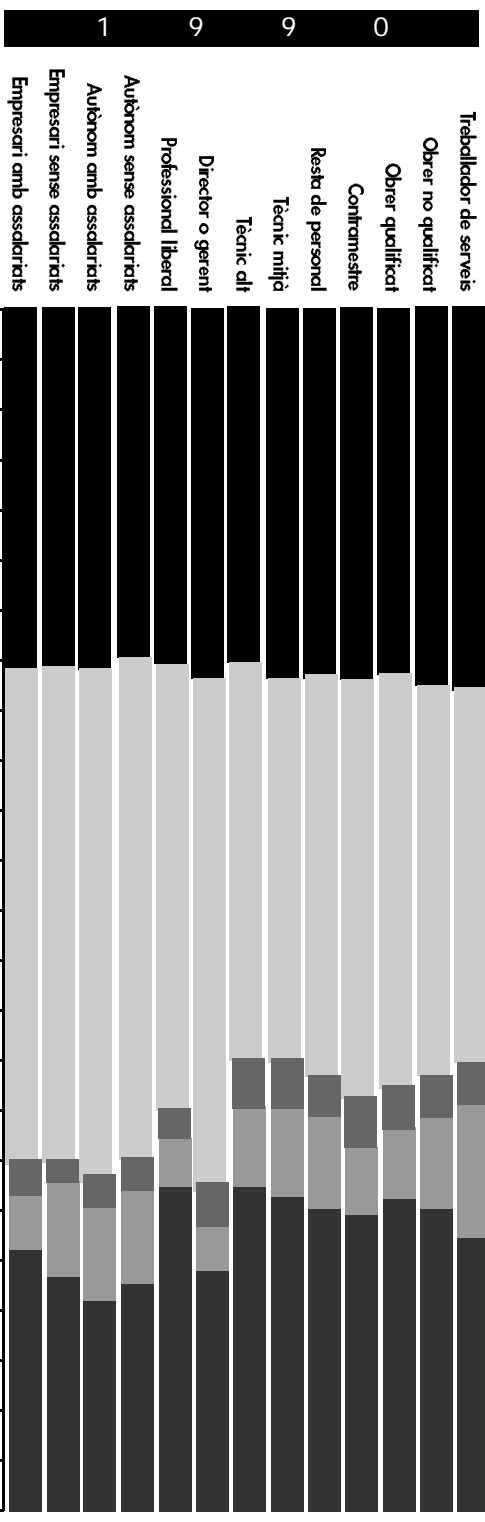
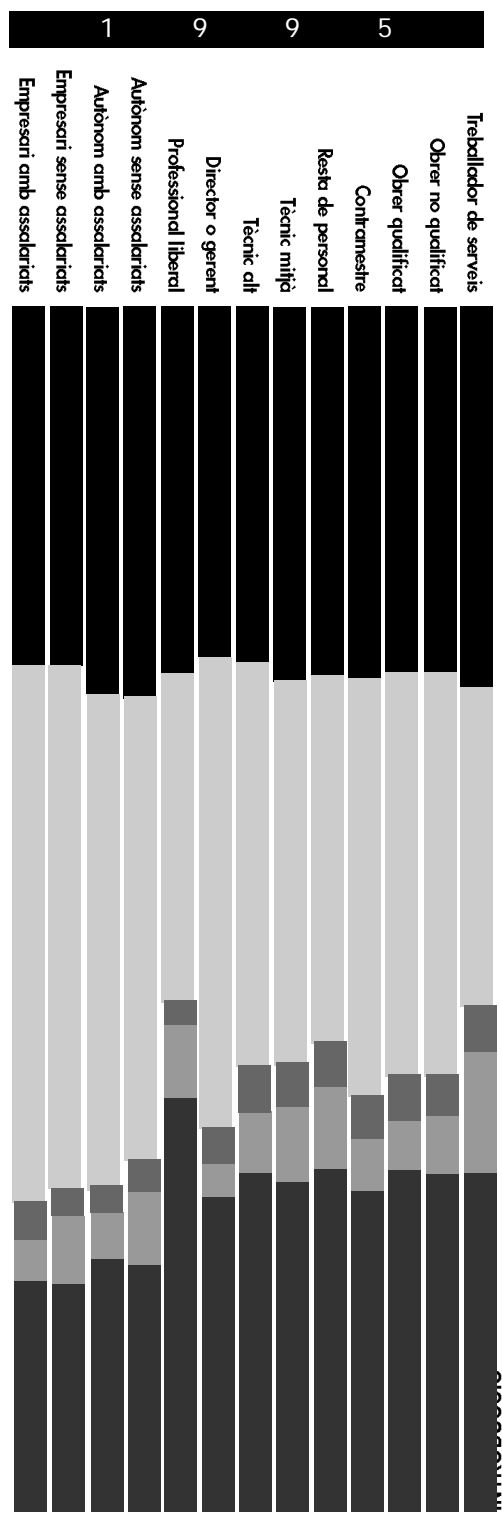
Distribució de la jornada laboral de la població ocupada de la RMB durant els dies feiners segons la seva categoria socioprofessional. Dades comparatives 1990 i 1995

[illegible]

Font: NEL·LO, RECIO, A.; SOLSONA, M.; SUBIRATS, M. (1998 "Enquesta de la Regió Metropolitana de Barcelona: Condicions de vida i hàbits de la població. La transformació de la Societat Metropolitana. Barcelona

Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona i Diputació de Barcelona. pp. 41

La distribució del temps varia ostensiblement segons la categoria professional. El tipus de categories ens permet entreveure que quan estan molt feminitzades predomina el temps llarg de treball domèstic i el menor temps disponible. I quan estan més masculinitzades predomina el temps llarg de treball remunerat i el menor temps disponible.

En resum, sexe, edat i algunes característiques del treball condicionen clarament la distribució objectiva dels temps en la vida quotidiana de les persones. Però no s'ha d'oblidar que darrera dels dos primers factors hi ha també la diversa implicació en el sistema laboral remunerat.

Amb independència de les dades objectives, la vivència subjectiva que tinguin les persones és crucial per poder parlar de dessincronització; ho és també per entendre fins a quin punt les dessincronitzacions són un problema o han estat resoltes a través dels arranjaments privats. Per captar això és imprescindible entrar en la percepció del temps que tenen les persones, és a dir, de les seves activitats en interrelació amb els seus desitjos i les seves necessitats. Ens aproximarem a aquesta dimensió subjectiva a través d'entrevistes de grup.

Conèixer els tipus i les formes de resistència als canvis en la regulació social del temps sembla crucial per emprendre qualsevol reorganització amb vistes al bé comú, és a dir, sobre la base que no pot haver-hi ciutadans i ciutadanes de segona que carreguin amb els costos de la sincronització del conjunt, sense cap tipus de reequilibri. Les resistències poden ser de diversa índole. Podríem pensar en resistències de caràcter econòmic: quan el canvi pot suposar més despeses (és el cas de l'administració) o menys beneficis (és el cas de les empreses). També poden ser polítiques com les que hauria d'afrontar l'administració per canviar els horaris dels seus funcionaris, però segurament les més importants seran d'ordre sindical, pressió d'afiliats o de vida quotidiana, oposició a canviar rutines, costums o maneres de benestar; també n'hi haurà d'índole cultural, des d'interessos familiars suposats o reals. En el fons aquestes resistències expressen interessos que es contraposen als interessos de què voldríem poder comptar amb temps que els permetés accedir a certs serveis o activitats o formes de temps lliure amb més facilitat. Per això es tractarà de negociar o concordar –però ara a nivell ciutadà– canvis que poden equilibrar les possibilitats d'uns i altres.

Algunes experiències europees al voltant del temps

En aquest apartat presentem un conjunt d'experiències relacionades amb el temps, que han estat posades en pràctica en diverses ciutats i països europeus. La nostra intenció és la de donar fe d'alguns exemples concrets, apareguts en aquesta darre-ra dècada, que proporcionen vies i models d'actuació al voltant de la qüestió del temps i de l'escenari de la ciutat. Malgrat ser conscients que la còpia o la imitació d'aquest tipus d'actuacions no són viables de manera automàtica, pensem que les experiències aquí ressenyades presenten, totes elles, trets d'interès que mereixen ser tinguts en compte.

En un primer bloc, s'analitzen les experiències centrades en la reorganització dels temps de treball entesos com a activitat productiva. Són, com probablement no podia ser d'altra manera, les més nombroses i també les més diverses. Hem triat com a exemples més significatius:

✓ **La llei francesa de les 35 hores**, com a mostra d'una visió institucional i d'ampli abast d'aquestes qüestions.

✓ **El programa 6x6 de Finlàndia i el Paid Leave Arrangements (PLA)** danès, com a indicadors de solucions de menor abast però plenes d'interès.

✓ Alguns **pactes d'empresa** que s'estan donant a Catalunya recentment i que han sigut objecte d'estudi en una recerca portada a terme pel grup QUIT del Departament de Sociologia.

En un segon bloc, presentem experiències més directament relacionades amb el temps i la ciutat i, per tant, no estrictament lligades a l'àmbit laboral, però plenes d'in-terès pel que fa a les idees sobre la conciliació de la vida laboral i de la vida fora del treball:

✓ En un primer moment, presentem un exemple de com es pot concretar una polí-tica que tingui en compte el temps a la ciutat, amb una visió global: el **Pla Regulator de la Ciutat**. Aquesta experiència va precedida per un breu resum del debat sobre la coneguda llei dels temps italiana, ja que aquest país i aquest projecte de llei són en els orígens d'aquesta actuació reguladora.

✓ En un segon moment, exposem algunes iniciatives que, en certa manera, es deri-ven d'aquest debat italià, o bé, neixen de la imaginació i l'esforç de grups de ciutadans i ciutadanes a la recerca de solucions innovadores per viure quotidianament el temps més enllà de les limitacions horàries. Ens referim als anomenats **bancs de temps**.

EXPERIÈNCIES AL VOLTANT DEL TEMPS DE TREBALL

La reducció de la jornada laboral a França: la Llei Aubry

Les polítiques sobre el temps de treball i el debat sobre la reducció de jornada tenen una fita important en l'anomenada Llei Aubry aprovada a França el 13 de juny de 1998. La llei estableix una política de reducció de la jornada laboral amb la finalitat expressa de crear ocupació i combatre l'atur. La llei suposa la mesura governamental més ambiciosa presa en aquest terreny en el marc de la UE i, per això, presenta un interès especial. Donada la popularitat de la llei i l'impacte que ha tingut en l'àmbit laboral ens limitarem a resumir les seves línies mestres.

La llei presenta cinc grans característiques bàsiques:

✓ La llei realitza una política d'encoratjament de negociació entre els agents socials. L'article 2 insta a la negociació en matèria de reducció del temps de treball i condiciona l'atorgament d'ajudes financeres a la signatura d'un acord. S'estableix que en una segona llei que es promulgarà a finals del 1999 s'inclouran disposicions relatives a hores suplementàries, temps de treball dels quadres... que tindran en compte els acords de sector i l'àmbit d'empresa negociats abans de la seva elaboració.

✓ Fixa una reducció legal de la setmana laboral a 35 hores, a partir de l'1 de gener del 2000, per a les empreses de més de 20 treballadors i a partir de l'1 de gener del 2002 per a les empreses de menys de 20.

✓ Estableix incentius financers negatius: les empreses que realitzin una jornada laboral superior a 35 hores, a partir de l'entrada en vigor de la llei, sofriran un encariment del cost legal de les hores de treball que excedeixin el límit legal, el valor del qual s'establirà en la llei que es promulgarà a finals del 99.

✓ Estableix incentius positius: ajudes a aquelles empreses que, per acord entre les parts, decideixin reduir la jornada abans de la data prevista.

✓ Estableix la possibilitat que la reducció de la jornada pugui prendre la forma de dies de vacances, eventualment comptables en una base de quatre anys, a partir d'un compte d'estalvi de temps.

La concreció de la posada en pràctica de la llei té com a característica primordial l'esforç i el tutelatge del propi Ministeri de Treball francès que ha dut a terme diversos estudis preparatoris i fa avaluacions periòdiques dels resultats obtinguts. L'impacte mediàtic de la llei ha traspassat les fronteres franceses i, a hores d'ara, forma part del debat obert sobre aquestes qüestions en el nostre país.

Les experiències nòrdiques del programa 6X6 i el PLA

Els països del nord d'Europa han impulsat propostes innovadores entorn de la reorganització dels temps de treball. En la major part dels casos, les propostes s'inscriuen en la lògica de creació d'ocupació, tot i que, la millora de la qualitat de vida i l'augment del benestar de les persones amb major disponibilitat de temps lliure, comptabilització de treball domèstic i familiar i activitat laboral, etc. formen part dels objectius plantejats. A continuació veurem que:

- ✓ En primer lloc, la proposta finlandesa coneguda com a sistema 6x6, en la qual es planteja la reorganització dels horaris laborals a partir d'establir torns de 6 hores.

- ✓ En segon lloc, veurem el PLA (Paid Leave Arrangements) danès, orientat a promoure l'abandonament temporal del mercat de treball.

El Sistema 6x6

El model 6x6 va ser proposat pel professor Paavo Seppänen (Univ. Helsinki) l'any 1967, però tot i la bona acollida inicial, no és fins l'any 1994-95 que es posen en marxa les primeres experiències pilot. Aquestes s'iniciaren a instàncies del govern, en el marc d'un programa de política econòmica. Hi van participar dotze empreses privades i alguns bancs, tots ells sense suport de subsidis públics; també van formar part del programa diversos municipis i 5 oficines d'ocupació que van comptar amb subsidis públics.

El 6x6 parteix de la necessitat de reorganitzar el treball utilitzant la reducció de la jornada laboral diària. El model 6x6 permet l'establiment d'horaris d'activitat de 12 hores, repartides en dos torns de 6 hores, o bé en horaris diaris de 6 hores i només un torn. Aquests torns poden sobreposar-se i, en ocasions, superar les 6 hores. En qualsevol cas, el total setmanal d'hores treballades per persona és de 30 hores.

Aquest model pot pensar-se com una alternativa al treball a temps parcial. Fa possible l'allargament del temps operatiu de funcionament de les màquines, els edificis, els serveis, etc., quan les demandes del mercat requereixen un augment de producció o els usuaris un eixamplament del servei.

Amb la implantació d'aquest model no es sacrifica la competitivitat, ja que les jornades més curtes incrementen la productivitat de cada hora treballada; els torns més curts són també més flexibles a l'hora d'adaptar-se a les necessitats. El 6x6 va permetre un increment de la flexibilitat, la productivitat i la competitivitat, a la vegada que crea una quantitat considerable de llocs de treball: ha suposat un increment d'entre el 30 i el 35 per cent de llocs de treball en cada centre experimental. Com que s'incrementa també la productivitat, els salaris del 6x6 es mantenen equivalents als de les 8 hores diàries, i fins i tot, en algunes empreses del sector privat aquest augment de la productivitat s'ha traduït en increments salarials.

Els serveis públics, en canvi, van rebre subsidis públics per pal·liar la reducció salarial. En el sector públic sempre resulta més difícil mesurar l'augment de la productivitat i els salaris es van reduir entre el 8% i el 10%. Amb aquest sistema van augmentar els horaris d'atenció d'alguns serveis: ampliació dels horaris d'escoles bressol, extensió dels serveis de cura de gent gran amb problemes d'invalidesa els diumenges i durant les nits; biblioteques, dentistes, etc. Les oficines d'aturats que participaren en el projecte van ampliar els serveis d'atenció i consultes telefòniques.

En alguns casos, els torns de 6 hores intensifiquen la feina amb el resultat que la interacció entre treballadors disminueix. Aquest aspecte negatiu es veu compensat per l'augment de temps lliure i temps per estar amb la família, etc. Diverses recerques posen de manifest l'efecte positiu que aquest sistema té sobre la reducció de l'absentisme laboral i sobre la salut dels treballadors.

El model 6x6 és un exemple plausible d'innovació social en matèria d'ordenació dels temps de treball i de retruc del temps de la vida. Tot i trobar-se inscrit en una lògica estrictament laboral, en el sentit d'orientar-se a la creació de llocs de treball, el 6x6 té uns efectes immediats en la qualitat de vida i el benestar de les persones: allibera temps amb una reducció escassa del salari i pot afavorir canvis en la divisió sexual del treball domèstic i familiar.

EI PLA

L'any 1994 el govern danès va dur a terme una reforma del mercat de treball de caràcter innovador. En l'aspecte referit a la reordenació del temps de treball, la proposta danesa, encara que comparteix els objectius de fons amb el sistema 6x6 finlandès, pren una forma diferent.

Aquesta reforma contemplava, entre d'altres, la creació d'un sistema d'incentius econòmics per als treballadors, ocupats i en atur, que volguessin agafar excedències laborals per continuar els estudis, dedicar-se més a la família o gaudir de permisos sabàtics. Amb aquest programa es buscava l'abandonament temporal o definitiu del mercat de treball d'una part de la població activa, el programa estava vinculat a facilitar l'ocupació d'aturats de llarga durada que, d'aquesta manera, podrien ser contractats pels llocs vacants. La proposta d'excedències pagades per l'Estat volia combinar les idees de repartiment de l'ocupació amb l'increment del benestar social.

Els resultats a curt termini foren una reducció del nombre de persones registrades a l'atur, una per persona aturada que s'acull al PLA, i una disminució de l'ocupació total. En relació als pressupostos del sector públic, el PLA, finançat amb diners públics, suposa, a curt termini, un estalvi per la reducció de la despesa en prestacions d'atur. El volum dels costos dependrà de la relació entre les compensacions per les baixes i les prestacions d'atur, i en la mesura en què les baixes siguin ocupades per substituïts. Al mateix temps, també es poden afegir altres estalvis, com per exemple la despesa en serveis d'atenció a la infància.

A llarg termini les conseqüències econòmiques, però, són contradictòries.

En primer lloc, tot i que el PLA s'orienta a reduir la mà d'obra aturada, és possible que involuntàriament la incrementi: en reduir la marginalitat associada a l'atur de llarga durada, es creen més efectius qualificats; la necessitat de substituïts pot generar un increment de mà d'obra disposada a quedar-se al mercat de treball, etc.

En segon lloc, la disminució del volum de mà d'obra pot crear pressions en certs sectors del mercat de treball perquè s'incrementin els salaris, la qual cosa pot donar lloc a una pèrdua de competitivitat a l'àmbit internacional.

En tercer lloc, pot tenir efectes molt positius en la qualificació de la força de treball, perquè s'afavoreix la rotació laboral i la requalificació dels treballa-

dors/es. Des d'un punt de vista no estrictament econòmic, el PLA pot tenir efectes negatius sobre la força de treball femenina, que pot debilitar-se per l'alta proporció de dones amb baixes pagades per tenir cura dels fills (child-minding leave).

Els resultats obtinguts mostren que entre dos terceres parts i tres quartes parts de la reducció de l'atur registrat fou conseqüència de la població aturada que es va acollir al PLA. La població aturada que va optar pel PLA van ser dones, majoritàriament. Les baixes per tenir cura dels infants són agafades en un 90% per les dones. Respecte l'afavoriment de la contractació d'aturats de llarga durada, els resultats no són massa positius: tot i que tres quartes parts de les vacants creades van ser ocupades per substituïts, en més de la meitat dels casos l'empresari ja coneixia el substituït i en un de cada quatre el substituït ja treballava en la mateixa empresa.

L'èxit d'aquest programa fou notable pel nombre de persones que s'hi van acollir i malgrat que des del punt de vista de la reducció de l'atur de llarga durada els efectes foren escassos, la popularitat del PLA entre els treballadors i les treballadores s'explica per la possibilitat que introdueix de flexibilitzar el temps de treball productiu al llarg del cicle de vida.

Els pactes a les empreses al Vallès Occidental

L'informe *"Recull de bones pràctiques d'ocupació a les empreses: Pacte per a l'ocupació al Vallès Occidental. Estudi de casos"* és el resultat de la recerca duta a terme pels professors Antonio Martín (UAB) i Pere Jódar (UPF). L'estudi analitza els pactes sobre flexibilitat i ocupació assolits a cinc empreses del Vallès Occidental. Recollim aquí els aspectes més significatius que afecten la regulació del temps de treball i la disponibilitat de la força de treball.

L'informe assenyala que en alguns dels acords o pactes d'empresa examinats, el tractament del treball figura vinculat a la distribució anual de la jornada laboral o al temps de descans. La reordenació del temps de treball és un objectiu de la direcció en totes les empreses estudiades, però adopta formes diferents en cada cas. Aquesta reordenació té com a finalitat adaptar la capacitat productiva instal·lada a les variacions del cicle econòmic.

Per aconseguir-ho, planteja un ús flexible del temps de treball mitjançant: horaris irregulars, disponibilitat per a treballar hores extraordinàries, en dissabtes, diumenges, dies festius o dies "flotants", torns de nit, caps de setmana, non-stop, etc. Això comporta una distribució molt diversa del calendari de treball anual, que tendeix a ampliar-se, la qual cosa no implica que el temps de treball per persona augmenti, sinó que la fàbrica o el servei estigui en actiu, produint.

En alguns dels casos estudiats, els investigadors observen la programació creixent d'un determinat nombre de treballs els dissabtes i diumenges amb el compromís de preavis als representants dels treballadors; el període d'antelació varia d'empresa a empresa, segons el tipus de demanda. Aquesta ampliació del calendari de treball comporta requeriments de disponibilitat per presentar-se al lloc de treball al marge de la discrecionalitat dels treballadors en l'ús del seu temps de vida quotidiana. Pel contrari, l'estratègia dels sindicats té com a objectiu de fons la reducció de la jornada de treball i la reducció de les hores extres.

Les contrapartides a aquesta "disponibilitat" per a la realització d'horaris irregulars o de calendaris de treball flexibles són majoritàriament dies de descans, o bé complements salarials. Els dies de descans poden ser compensats i revaloritzats amb un plus de temps, donat el valor social dels dissabtes i dies festius i els seus possibles efectes sobre l'organització familiar i social.

En definitiva, un conjunt de pactes i mesures que forçosament incideixen en el conjunt dels temps socials que els treballadors i treballadores protagonitzen col·lectivament i individualment, que són un exemple de les pressions dessincronitzadores procedents de l'àmbit laboral. Aquestes pressions difícilment podran deixar inalterables les vides quotidianes dels qui veuen modificats els seus horaris laborals i els de les persones que hi conviuen i s'hi relacionen, així com els escenaris on aquestes vides discorren.

En concret, l'escenari de la ciutat on els canvis es faran visibles, molt probablement, en els transports, però també en les demandes de serveis, etc. que aquestes modificacions horàries comportaran. Un argument, que en el nostre entorn s'ha d'oferir a manera d'hipòtesi per manca d'avaluacions d'aquest tipus d'actuació, encara que en estudis fets a d'altres països - cas Volkswagen a Alemanya (Seifert, 1997), estudis comparatius França-Suècia (Boulin i altres, 1998), etc. - troba referents indicatius de la importància que té la modificació de l'horari laboral en la vida quotidiana dels treballadors i de les treballadores: augment del trànsit rodat i dels problemes corresponents, augment de separacions i divorcis (cas Volkswagen). I, d'altra banda, no hi ha l'increment de les activitats de temps lliure que hom podria esperar, sinó el manteniment de la mateixa manera de viure de sempre, però amb un ritme més pausat (estudi França-Suècia).

EXPERIÈNCIES AL VOLTANT DEL TEMPS I LA CIUTAT

Legislació i polítiques del temps: el cas d'Itàlia.

Itàlia és un país amb una tradició important en el terreny de les polítiques relacionades amb el temps i la ciutat. Es poden establir tres grans fases en l'evolució d'aquestes polítiques.

Primera fase (1985-1990)

A. En el terreny acadèmic es comença a parlar dels canvis urbans, econòmics i socials en termes de temps.

B. En el terreny polític es produeix un debat social important a partir de la iniciativa legislativa coneguda amb el lema “Les dones canvien els temps” promoguda per les dones de l'antic Partit Comunista Italià (PCI). L'avantprojecte consta de tres eixos i mai s'ha portat a terme en la seva totalitat:

El primer eix gira entorn a la regulació de la jornada laboral per tal de reduir-la quotidianament i fer possible la compaginació diària del treball domesticofamiliar i l'activitat laboral.

El segon eix té a veure amb la regulació del cicle laboral al llarg de tota la vida d'una persona trencant la idea de què hom estudia, treballa i es jubila. Mitjançant la concreció d'una sèrie de permisos i crèdits que repercuteixen en la data de jubilació, s'assumeixen les diverses variacions que les persones poden trobar a l'hora de combinar el seu temps de vida i el seu temps de treball.

El tercer eix està dedicat al temps de la ciutat, és l'únic que ha tingut un mínim desenvolupament.

La primera experiència de les mesures realment preses, es produí a la ciutat de Mòdena, on l'alcaldeessa Alfonsina Rinaldi, fent ús del poder municipal que una llei italiana atorga als alcaldes, va modificar els horaris comercials i els d'alguns serveis lligats a la cura i el benestar dels nens i de la gent gran.

Segona Fase (1990-1996)

Arrenca amb el Pla regulador de la ciutat de Milà, l'any 1990, seguit d'iniciatives similars a d'altres ciutats com Gènova, Roma, Catània, Bolzano o Venècia. Com a resultes d'aquestes polítiques es va assolir un cert bagatge en termes de recursos i experiències. Bàsicament, podem destacar:

- ✓ Legislació favorable a les regions, propiciant finançament als ajuntaments.
- ✓ Establiment "d'Oficines del Temps" a diversos municipis.
- ✓ Formació de treballadors municipals i d'equips d'experts.
- ✓ Oportunitat per diverses dones amb càrrecs públics de prendre iniciatives polítiques rellevants.
- ✓ Participació activa de les universitats en el terreny de la investigació i la formació en aquesta matèria.
- ✓ Importància creixent dels contactes i els fòrums de debat i diàleg entre càrrecs públics, sindicalistes, acadèmics, representants d'associacions, etc., a través de l'Associació Pianoforte.

Tercera Fase (a partir de 1997)

Aquesta darrera fase es caracteritza per la incorporació de polítiques sobre el temps a tot l'estat i per un augment de les interrelacions entre els diferents projectes municipals i regionals. Un seguit de nous projectes s'han començat a perfilar:

- ✓ Creació d'escoles europees de "Territorial Excellence and City Times".
- ✓ Introducció de la dimensió temporal de la ciutat en la planificació legislativa de la ciutat o regió.
- ✓ Augment de l'interès ciutadà i dels mitjans de comunicació per les polítiques sobre el temps i la ciutat.
- ✓ Inici d'un marc nacional de legislació sobre el tema.
- ✓ Creació d'una comissió sobre el Temps i la Ciutat al si de l'Istituto Nazionale di Urbanistica (INU).
- ✓ Creació de departaments sobre el Temps i la Ciutat al si del Ministeri d'Igualtat d'Oportunitats.

✓ Difusió i suport d'aquestes polítiques per part de l'Associació Nacional de Municipis Italians (ANCI).

✓ Creació d'un important centre d'investigació, el Centro Interateneo "Tempi della Città", en col·laboració entre la Universitat de Milà i l'Escola Politècnica de Milà.

✓ Creació d'alguns projectes de cooperació internacional amb experiències d'altres països de la UE.

El pla regulador dels horaris de la ciutat de Milà

A tall d'exemple, recollim una proposta elaborada a la ciutat de Milà, per regular els horaris en la vida de la ciutat. El Piano Regolatore degli Orari per la Città di Milano (Comune di Milano, 1994) ens serveix com a il·lustració de la necessitat d'abordar la problemàtica del temps, en la seva concreció horària i també en la seva dimensió de temps de vida. Una visió que abasta la complexitat de la vida quotidiana de les persones que viuen, treballen i usen les ciutats. En aquest apartat ens centrarem en alguns dels aspectes més significatius del Pla.

Després de la creació de l'Oficina del Temps de la Ciutat de Milà, l'any 1990 es va elaborar un Pla Regulador dels Horaris, aprovat definitivament l'any 1994 per l'Ajuntament. Un element important d'aquest pla és el caràcter participatiu de la seva actuació. La planificació temporal, donats els vincles de reciprocitat que condicionen el mapa complet dels horaris, no permet una regulació estricta de tipus prescriptiu, sinó que ha de fer-se sobre la base de la negociació de les parts interessades. Així, poc després de la seva aprovació es signà un Protocol d'Entesa entre l'Ajuntament, el Govern Civil (Prefettura), la Cambra de Comerç i els Sindicats, que sancionava l'acord entre els representants dels interessos generals de la ciutat de Milà.

Objectius i finalitats del Pla

✓ Coordinació i harmonització dels horaris ciutadans segons les exigències dels usuaris tot satisfent les necessitats individuals i col·lectives.

✓ Afavorir les polítiques en favor dels homes i les dones que treballen, a fi i efecte de resoldre els problemes de dessincronització entre els horaris dels serveis i els horaris de treball.

✓ Encoratjar un major equilibri entre les responsabilitats familiars i les laborals mitjançant una reorganització del temps de treball, tractant de pal·liar el conflicte que presenten els treballadors dels serveis, majoritaris en una societat terciaritzada, en tant que treballadors i usuaris. Un conflicte especialment agut en el cas de les dones amb doble presència, principals treballadores i usuàries dels serveis.

✓ Socialització dels béns urbans, a través de l'increment de l'accessibilitat de les persones als recursos i als béns col·lectius de la ciutat.

✓ Augment dels serveis per a la infància i la tercera edat.

✓ Increment de les opcions de les persones en la seva utilització del temps. En definitiva, el Pla vol incorporar el temps de vida a les bases tradicionals del calendari (dia, setmana, mes i any) per atendre, especialment en el cas de les dones, les necessitats que es deriven dels diferents moments del cicle de vida.

Plantejament general del Pla

Per tal de fer viable aquests objectius, el Pla fa referència a diverses qüestions:

En matèria d'horaris proposa:

✓ Orientació dels horaris dels serveis públics a les demandes de tots els que viuen, treballen i usen la ciutat quotidianament.

✓ Flexibilitat dels horaris respecte de les variacions del ritme de la vida social.

✓ Flexibilitat i adaptació dels horaris respecte de la població temporal (estudiants, negocis, fires, etc.)

En relació a la mobilitat ciutadana planteja:

✓ Partir de l'anàlisi de les característiques estructurals de la població i el seu comportament en termes de mobilitat.

✓ Fer l'estudi de les opinions i percepcions sobre l'ús del temps i els horaris, a fi de conèixer, amb major precisió, els fluxos i moviments de la població que viu i es mou a la ciutat.

✓ Conèixer quina és la demanda de temps dels diferents tipus d'usuaris i quins segments són susceptibles de millora.

✓ Establir quines són les prioritats més urgents i quina és la rellevància dels serveis oferts/necessitats pel que fa al temps d'atenció de la vida dels ciutadans.

Com a colofó d'aquests objectius el Pla considera important definir la identitat temporal de la ciutat. Aquesta identitat sorgeix de les transformacions que les ciutats actuals estan vivint en les seves estructures i modes de vida. Aquestes modificacions configuren una identitat temporal específica i diferenciada formada per característiques molt diverses com:

✓ La creixent mobilitat

✓ Les variacions en el tipus i quantitat de població segons l'època de l'any.

✓ La creixent importància de la població major de 70 anys.

✓ La diversificació de les lògiques d'ús de temps, a causa de la terciarització progressiva de la ciutat.

✓ La saturació del temps laboral, amb més gent treballant durant tot el dia i la nit.

✓ L'augment de les llars monoparentals i de persones soles.

Un conjunt d'elements que dibuixen unes necessitats de temps i serveis que exigeixen ser resoltes al si de la ciutat.

Les accions recollides en el Pla se centren en les institucions i centres neuràlgics de la vida quotidiana dels residents, treballadors i usuaris habituals i esporàdics de la ciutat.

Algunes propostes concretes

✓ Establir a les escoles horaris intensius, horaris flexibles, d'activitats extra-escolars i/o alternatives, etc.

✓ Creació de bancs de temps als barris i districtes.

✓ Afavorir més flexibilitat horària en el mercat de treball, que permeti una major personalització i autoorganització dels horaris.

✓ Creació de finestretes multifuncionals de barri i districte on puguin resoldre's les gestions pròpies de la vida urbana.

- ✓ **Modificació i planificació dels serveis de banca i altres punts de negoci.**
- ✓ **Creació d'una "Ciutat permanentment activa"** on sigui possible l'allargament dels serveis nocturns (teatre, cinemes,...) i l'obertura de drugstores de 24 hores als barris de la perifèria.
- ✓ **Adaptació dels serveis de cultura (museus, llibreries, biblioteques), d'atenció a la infància i a la gent gran, d'acollida i dels transports als horaris i a les noves necessitats de les persones.**

Primers problemes relatius al Pla

Els problemes detectats fins al moment, tot i no haver dut a terme una avaluació sistemàtica de l'experiència, tenen a veure principalment amb:

- ✓ **L'equilibri entre vida i treball:** Les majors dificultats creixen al voltant del conflicte entre el temps de treball domèstic i familiar i el treball remunerat.
- ✓ **La mobilitat** en l'àrea metropolitana, on el principal problema és la divergència entre la mobilitat i els horaris de transport.
- ✓ **La ciutat permanentment activa** on es detecta una problemàtica diferent entre els horaris de la ciutat i els horaris dels ciutadans temporals i residents.
- ✓ **L'accés a determinats serveis** durant el mes d'agost.
- ✓ **Els horaris dels equipaments públics:** S'ha dut a terme un estudi sobre la reorganització dels horaris de l'Ajuntament, a fi i efecte d'ajustar-los més a la demanda dels usuaris.

En resum, tot i la voluntat explícita del Pla de recollir l'amplitud i la complexitat del temps de vida de les persones i les diferents necessitats derivades dels moments del seu cicle vital, el cert és que les propostes del Pla van majoritàriament orientades a ampliar i flexibilitzar els horaris de serveis. Un inici probablement insuficient, però fonamental perquè ha servit i serveix, tal com diuen els analistes de les polítiques públiques, com a primer pas per posar la problemàtica a l'agenda.

En el cas que l'Ajuntament de Barcelona endegués un projecte similar al Pla de la ciutat de Milà, caldria plantejar públicament la necessitat de dur-lo a terme. I com a primer punt del projecte caldria recollir, organitzar i coordinar les diverses veus dels ciutadans, dels agents socials i de les administracions

que tenen centrats els seus interessos, les seves necessitats i les seves demandes al si de la ciutat de Barcelona. Projecte que, donada la seva complexitat i abast, no dubtem a defensar, tal com esmentarem a l'apartat de les conclusions, que s'iniciï amb caràcter experimental en un territori concret: districte, barri, etc.

Els bancs de temps

Els bancs de temps tenen el seu origen en el projecte de llei italià dels temps que s'ha exposat en paràgrafs anteriors. Hi ha també d'altres experiències similars, més orientades a la generació d'una economia de la permuta, com a sistema d'intercanvi alternatiu al del mercat tradicional.

El banc de temps és, bàsicament, un centre d'intermediació i intercanvi de recursos entre un determinat col·lectiu de persones que opera al marge dels mecanismes del mercat formalitzat. La dinàmica de funcionament és molt similar a un sistema bancari, excepció feta de l'ànim de lucre.

Els bancs de temps aconsegueixen una funció econòmica i social alhora. El que s'intercanvia són serveis, que poden revestir múltiples continguts: des de la cura i l'atenció als infants -és un dels serveis més concorreguts, especialment a Itàlia- fins a tasques de reparació a la llar, tot passant per la suplència de persones malaltes en certes tasques o l'acompanyament de persones grans.

El banc de temps opera prenent com a base de treball el temps de les persones, és a dir, el temps emprat per a cada activitat; possibilita un major control sobre la pròpia vida quotidiana i permet una racionalització distributiva dels temps de les persones, sense caure en efectes desvaloritzadors i invisibilitzadors de certs temps dedicats a certes activitats sovint de caràcter reproductiu.

L'experiència és oberta a la participació individual d'homes i de dones, de famílies i d'institucions. En alguns casos, el criteri per a la participació d'institucions és estricte; en d'altres, és força ampli, per exemple, en el cas suís pot participar-hi qualsevol tipus d'empresa, pública o privada, de manera que al país helvètic una tercera part dels associats són petites empreses.

El sistema pot representar més que un mer sistema d'intercanvi, ja que pot ser un instrument socialitzador i cohesionador de la comunitat i una manera de lluitar contra la solitud i certes formes d'exclusió social o de marginació. En aquest sentit, s'ha demostrat particularment útil en contextos amb un alt índex de població jubilada o prejubilada, i en zones amb elevades cotes d'atur. El fet d'operar al marge de l'intercanvi monetari també li permet ser viable en comunitats colpides per la crisi econòmica.

Es pressuposa que els bancs de temps, perquè funcionin bé, s'han d'aplicar en petites comunitats. En ciutats molt grans, els bancs haurien de limitar-se territorialment per districtes, o per barris. Suïssa, tanmateix, ha demostrat que també es pot funcionar sobre la base d'una xarxa de bancs de temps. Aquesta és una possibilitat que s'està explorant incipientment a Roma.

Forma d'operar dels bancs de temps

El banc de temps opera amb unitats de temps. En aquest punt, s'assimila totalment als dipòsits bancaris, només que en comptes de dipositar-se diners, es diposita temps. Cadascú disposa d'un compte on es ressenya el temps pagat, és a dir, la part del temps personal que hom ha dedicat a cobrir necessitats d'altri i el temps cobrat, a sensu contrario, el temps que s'ha requerit dels altres per a cobrir les pròpies necessitats. Així, cadascú disposa sempre d'un ròssec, que pot ser positiu o negatiu. A diferència dels bancs tradicionals, no existeix la figura dels interessos, ni a favor ni en contra.

El llistat de possibles serveis per intercanviar, amb els corresponents costos que representen en temps, es facilita a les persones associades per via de successius butlletins. D'igual manera, en el seu compte figura la seva situació personal actualitzada.

La distribució dels serveis es fa des de la seu central, per part de les persones coordinadores del banc de temps. D'aquesta manera es pretén impedir que el procés presenti alguns eventuais vicis, per exemple, que dues persones es vinculin massa i acabin generant un cercle tancat. La coordinació intenta establir un mecanisme rotatori de manera que sigui tota la comunitat la que s'interrelacioni regularment. La figura dels coordinadors/es esdevé central. Aquestes persones s'encarreguen no només de portar al dia les operacions i la logística sinó també de distribuir i fixar els criteris d'atribució i repartiment, així com també de sensibilitzar i promoure la iniciativa.

D'aquesta manera, tot i no pretendre-ho directament, els bancs del temps influencien sobre la distribució del temps quotidià, però sobretot en les activitats del temps de no-treball productiu.

Els diferents sistemes de banc de temps

Actualment existeixen diversos models de bancs de temps que tenen en comú la utilització del temps i l'intercanvi personal, però que difereixen en la utilització, o no, de sistemes paramonetaris en les seves equivalències i en permetre, o no, altres béns que els serveis en els seus intercanvis. En destaquem els següents:

✓**El model britànic** rep el nom de LETS (Local Exchange Trading System). Consta de monedes simbòliques per a les quals s'estableix una paritat igualitària o ponderada en funció de l'activitat amb el temps de treball, i una altra paritat, amb la lliura esterlina. Així, els serveis es poden pagar, o bé en lliures esterlines (observant la paritat establerta), en la unitat temporal de canvi, o bé utilitzant una fórmula mixta.

✓**El model italià** basat en l'intercanvi directament en unitats de temps: una hora per una hora. Aquest és el model aplicat al banc de temps del barri del Guinardó, a Barcelona, que no permet altre intercanvi que el dels serveis.

✓**El model francès** en alguns llocs aplica el model anglès i, en d'altres, el model italià. Hi ha també una modalitat específicament francesa de banc de temps, el "Réseaux d'Échanges Réciproques de Savoirs" (RERS), en la qual s'intercanvia formació i la unitat de canvi s'estableix d'acord amb la paritat única d'una hora de formació per una hora de formació.

✓**El model germànic** (Alemanya, Àustria, Suïssa) és una versió més monetarista del model anglès. La unitat de canvi és el talent, i sol marcar-se una paritat amb la moneda del país. El cas més desenvolupat és el model de Suïssa, anomenat sistema WIR, que opera des de l'any 1934. Es basa en una xarxa a nivell estatal de bancs de temps, amb una unitat de canvi homònima i directament convertible en francs suïssos.

Els recursos humans i materials previstos (salari, ordinadors, etc.), el manteniment logístic (publicacions, repartiments, trucades, fax, fotocòpies, telèfon, etc.), que es necessiten com a infraestructura bàsica per al bon funcionament dels bancs de temps solen revertir en les institucions públiques. Cal que aquestes institucions públiques s'inhibeixin en la resta del procés, a excepció de la seva fase de promoció. Regint el principi de "qui finança no gestiona". La gestió queda, doncs, per a les institucions civils impulsores i la societat civil que en participa.

Balanç de les experiències dels bancs de temps

Les primeres experiències europees sorgiren al començament de la dècada dels 90 a excepció de l'experiència suïssa, que data de 1934. La major part dels casos són experiències amb pocs anys de vida, tanmateix, el fenomen ha experimentat un relatiu èxit, i pot dir-se que es troba en una fase de creixement. Ho demostra el fet que ja es comenci a parlar de xarxes integrades de bancs de temps. Així, trobem que:

✓ Al Regne Unit el 1995, hi havia 300 bancs de temps, que tenien entre 70 i 333 socis/es.

✓ A França, el mateix any hi havia unes 2.500 persones involucrades en experiències de banc de temps que segueixen el sistema SEL, idèntic al model anglès; 1.500 segueixen el model italià, intercanvi d'hora per hora de temps i prop de 350 s'incardinaven en el model RERS, intercanvi de temps d'impartir formació.

✓ A Suïssa, amb el sistema de banc de temps que data dels anys 30, la xarxa WIR agrupa en l'actualitat a 40.000 associats/des, dels quals la tercera part són petites empreses.

✓ A Alemanya i a Àustria sense que es puguin concretar les xifres s'indica que el nombre d'associats/des dels bancs de temps va d'entre les 200 i 300 de mitjana.

✓ A Itàlia, des de l'experiència inicial de la ciutat de Mòdena, a principis de 1998 disposaven de 204 bancs de temps en tot el país.

✓ A Barcelona ciutat, des de 1997 hi ha una experiència en marxa del que seria banc de temps, segons el model italià. Funciona al districte d'Horta-Guinardó, i compta amb 77 persones associades, de les quals 13 són homes i la resta dones. En breu, segons indica la responsable municipal del banc, s'ha previst estendre l'experiència al barri de Sants, on l'Ajuntament va impulsar anys enrere d'altres experiències assimilables a les polítiques del temps a la ciutat. A causa de la novetat de l'experiència, no es disposa de cap avaluació.

✓ A la resta de la ciutat de Barcelona i a d'altres indrets de Catalunya hi ha hagut d'altres iniciatives, orientades en la línia del model britànic i no sempre tutelades per l'administració pública. Les experiències més evolucionades són les del districte de Les Corts, l'Esquerra de l'Eixample i Poblenou, a Barcelona ciutat i el banc de temps de Vilafranca del Penedès. A més, com

que sembla que la iniciativa està en plena fase expansiva, s'ha creat una xarxa cooperativa, anomenada precisament així, "Xarxa", que aplega les diverses experiències posades en marxa.

Les avaluacions dels bancs de temps, allà on s'han dut a terme, remarquen una valoració molt positiva de les experiències per part de les persones involucrades. D'altra banda, a tot arreu el fenomen experimenta un creixement en nombre de persones associades, i un progressiu perfeccionament del funcionament del sistema. Tot i no tenir dades concretes, la major part de les persones integrants són dones, d'entre uns 30 i 50 anys, per bé que augmenta la presència de joves i d'homes d'edat mitjana. En definitiva, les avaluacions posen de manifest que aquests intercanvis mostren l'existència d'una sèrie d'activitats, generalment relacionades amb la cura i l'atenció de les persones a la vida quotidiana, que no són prou ateses ni prou reconegudes a les maneres de treballar i viure de les ciutats.

Exploració sobre el temps a la ciutat de Barcelona

Amb l'afany d'esbrinar quina és la concepció del temps socialment vigent avui dia, hem tractat d'analitzar quines són les percepcions que les persones tenen al voltant de la idea del temps; és a dir, hem volgut saber si tenen, o no, consciència de la importància del temps, si s'adonen de la dessincronització creixent dels horaris sota els quals treballen i viuen, si tenen queixes sobre la manera com aquests temps afecten la seva vida quotidiana, si hi estan d'acord, si es resisteixen a les modificacions dels horaris laborals, si desitgen tenir nous serveis, etc. En definitiva, si el temps és una dimensió present a la ciutat i a la vida d'aquells que hi viuen i hi treballen. Per aconseguir aquesta fita, hem cregut adient fer servir els grups de discussió com a eina més favorable en l'estudi d'aquest tipus d'informació.

Els grups de discussió

La informació que s'obté dels grups fa referència a les diferents representacions, significats i símbols que els individus tenen de la realitat que els envolta. Es tracta de discursos que corresponen a un conjunt de percepcions i valors socialment compartits pel conjunt d'individus amb característiques socials semblants. El que obtenim amb aquesta tècnica, amb independència dels individus que constitueixen els grups, són discursos que reflecteixen opinions àmpliament compartides, i les raons sobre les quals es fonamenten aquestes opinions.

Les característiques dels grups de discussió

Per determinar les persones que necessitàvem triar per als nostres grups ens hem basat en els objectius del nostre estudi. En aquest cas volem veure quines són les percepcions que les persones tenen sobre els usos i distribució del temps a partir del seu horari laboral, perquè segons hem argumentat inicialment, l'horari de treball és l'organitzador principal de la manera de viure i, per tant, els altres temps (temps de família o temps de no-treball) en són subsidiaris. El primer criteri a l'hora de decidir el nombre de grups i el nombre de membres d'aquests grups ha estat fonamentat sobre els diferents tipus d'horari laboral. Un segon aspecte diferenciador dels membres del grup ha estat l'edat, considerada com a indicador clau de cadascun dels diversos moments del cicle

de vida de les persones. L'edat és un bon índex de la diversitat de condicions de vida de joves, adults i gent gran, orientades, segons els nostres interessos, pel fet de tenir un major o menor volum i grau de responsabilitats i, en conseqüència, una major o menor disponibilitat de temps.

Per últim, com a tret diferenciador dels grups hem tractat el gènere. És un factor bàsic per situar els diversos nivells de percepcions i les diverses experiències i vivències que homes i dones tenen tant pel que fa a la seva vida laboral, com pel que fa a les tasques domèstiques i familiars. Diferències que resulten decisives a l'hora d'analitzar les raons que condicionen les percepcions i la distribució del temps.

A partir d'aquests aspectes, hem optat per la realització de 5 grups de discussió que queden reflectits gràficament en el següent quadre:

TIPOLOGIA DELS GRUPS DE DISCUSSIÓ				
	HORARI LABORAL			
	TÍPICS		ATÍPICS	
			Amb Rotacions	Sense rotacions
HOMES			Grup Seguretat i Indústria	
DONES	Grup de dones doble presència			
MIXT	Grup joves	Grup Banca i Adminis.		Grup Comerç i hostaleria

La traducció concreta dels grups ha estat:

- ✓ Un primer grup format per joves, homes i dones, universitaris de tercer cicle, amb experiència laboral.
- ✓ Un segon grup format per homes i dones amb horaris atípics, treballadors de comerç i hostaleria.

- ✓ Un tercer grup format per homes i dones amb horaris típics, treballadors de banca, transports i administració.
- ✓ Un quart grup format per dones amb dedicació laboral completa i amb càrregues domèstiques i familiars (doble presència).
- ✓ Un cinquè grup format per homes amb horaris atípics, treballadors a torns fixos i rotatius.

Les percepcions en l'ús i la distribució del temps

Hem estructurat l'anàlisi de contingut dels discursos (allò que els individus han dit) obtinguts en els grups en quatre grans apartats.

En la primera part, s'apunten les consideracions generals sobre les percepcions en l'ús i la distribució del temps.

En la segona, analitzem les demandes que els individus manifesten mitjançant les seves vivències, de forma més o menys manifesta i conscient, sobre les necessitats d'una nova organització del temps.

En la tercera part, fem esment a les possibles resistències que es poden donar en termes de dedicació i distribució horària, per part dels afectats.

Per últim, apuntem alguns aspectes referits a demandes que afecten directament a serveis de la ciutat.

Com ja hem senyalat abans, les percepcions que les diferents persones tenen del seu temps no són neutres respecte a la posició en el món laboral, ni respecte de l'edat ni del gènere. Això és així perquè la percepció de l'ús i distribució del temps és fruit d'unes presències i absències en les diferents activitats que comporten les relacions socials, ja siguin de tipus laboral com de tipus familiar.

L'anàlisi dels grups de discussió ens ha confirmat com el món laboral, a través de la seva distribució horària, és efectivament el centre des d'on s'estructura tota la resta d'activitats.

L'horari laboral de les persones ocupades, especialment les que són cap de família, es converteix en l'eix al voltant del qual gira la distribució dels temps de les persones de la unitat familiar. És l'horari laboral més normalitzat a les ciutats actuals (vuit hores, durant el dia i de dilluns a divendres) el que marca la pauta a seguir.

Els que tenen un horari laboral atípic respecte d'aquesta normalitat, els que viuen dessincronitzats respecte de la resta són els que manifesten més fortament el seu descontentament i la manca de qualitat de vida.

El temps de treball condiona i fa possible que la resta de temps i activitats de la vida adquireixen més o menys rellevància, en funció del grau de sincronització o dessincronització que els individus tenen amb els altres amb qui conviuen. Aquesta consciència comprèn aspectes tan variats com la salut, l'oci, la vida familiar, les relacions amb els amics, etc.

Sembla, per tant, que el treball en la seva vessant productiva (el treball remunerat) ocupa una posició central en la vida de les persones. Contràriament als que creuen que la crisi de l'ocupació comporta una importància menor del treball remunerat, la precarietat del mercat laboral sembla atorgar un sentit encara més prioritari al treball productiu.

Els diferents discursos, tant d'homes com de dones, coincideixen en donar una visió del treball domèstic i familiar com un treball subordinat a l'activitat productiva o fins i tot inexistent. El temps dedicat a les tasques domèstiques i familiars és percebut com a flexible i residual, i s'organitza i es realitza (majoria femenina) en funció de l'horari de l'activitat laboral pròpia i, per damunt de tot, de la del cap de família.

Aquesta centralitat de l'horari laboral, que hem qualificat de productiva, condiona la resta d'àmbits de la vida quotidiana. De tal manera és productiva que una de les percepcions que el temps d'oci o, en general, de no-treball té per les persones va lligada a recuperació, descans i reposició de forces.

Cal destacar, en aquestes consideracions generals, l'absència gairebé total d'interiorització sobre el temps de no-treball. Un temps que, malgrat ser identificat com a temps lliure, és considerat com un temps residual i molt sovint buit de contingut i de significat. No podem dir, doncs, que es doni una cultura de l'oci generalitzada, malgrat que en el pla dels desitjos s'apunten tot un seguit d'activitats de temps lliure per realitzar. No sembla ser aquest un temps prioritari en l'estructuració de la vida de les persones, fins i tot, en el cas dels més joves que són els que de més temps lliure disposen. També els joves supediten el temps lliure al temps laboral, suposem que en un afany d'aconseguir la normalitat, en una societat on el treball és la pauta i on la manca de treball per als joves és també, malauradament, la norma.

En el conjunt de discursos copsats en els grups cal destacar la falta de consciència respecte a la importància que té el temps i la incidència que té la seva organització en la vida quotidiana i en la regulació horària de la ciutat. Si, en canvi, hi ha consciència del temps o de la manca d'aquest quan hi ha problemes de dessincronització o desajustament; aquesta consciència es viu com un problema individual, amb poques temptatives de demanda d'altres horaris o d'altres solucions. Els discursos i les demandes van en la línia de tenir un millor horari laboral.

Les demandes

Les principals demandes provenen sempre del món laboral, doncs és l'àmbit que les persones consideren l'activitat fonamental. En aquest punt, tots els grups de discussió coincideixen en assumir que el món laboral és el que regeix tota la resta d'activitats. Essent, a més, aquest món i, per tant el seu horari, el que fa possible, o no, sincronitzar aquesta dedicació amb el treball domèstic, la família i les diferents activitats del temps lliure. Aquestes demandes van en la línia de donar més importància a la resta d'àmbits que configuren la vida de les persones, sobretot, el temps de la família i de les tasques domèstiques.

Són les dones les que demanden una menor rigidesa horària i una menor presència en el món productiu; res a veure amb l'acceptació del temps parcial, motivat per la dificultat que els comporta la realització i la sincronització de dues feines, la feina remunerada i el treball domèstic i familiar, del qual se'n senten exclusivament responsables. En aquest cas, podem dir que la demanda de serveis es veu pràcticament monopolitzada per la problemàtica que representa tenir cura dels fills. En aquest punt, es produeix una demanda explícita de serveis amb una franja horària més àmplia, ja que els serveis existents presenten greus problemes d'incompatibilitat amb la disponibilitat laboral actualment requerida a la feina remunerada. Actualment, en els casos en què el mercat no ofereix el tipus de servei, inclosa l'economia submergida, en termes d'horaris es recorre a les xarxes familiars. Xarxes familiars en les quals els avis ocupen un dels primers llocs. Paradoxalment, hi ha una total absència de discurs pel que fa a les demandes per atendre la cura de la gent gran, malgrat la seva creixent importància, de la qual no sembla haver-hi prou consciència, encara.

Les dones amb horaris no estandaritzats són les que més pateixen aquesta des-sincronització i demanen una millora de la seva situació. Aquesta millora es tradueix, en molts casos, en una reducció horària i una major estandardització de la seva jornada. Podem dir, que la gran majoria de dones segueixen entenent que és natural que elles resolguin els problemes de sincronització de temps amb la resta de membres de la unitat familiar.

✓ *Yo no tengo una faena cómoda. Trabajo todo el día hasta las siete de la noche, con lo cual llego a casa a las ocho aproximadamente. Tengo dos niños pequeños y es incompatible totalmente. Tanto con ellos, como con el marido: es imposible. No puedes dedicarle a ellos el tiempo que necesitan.*

(Grup dones amb doble presència)

✓ *No me extraña que no se tengan muchos hijos. Por eso la inmensa mayoría tenemos uno. Es que lo dejas por la mañana en la guardería... y hasta las nueve de la noche que yo llegaba a casa o mi marido, pues mi niño estaba todo el día en la guardería o con los abuelos*

(Grup treballadors/es amb horaris atípics)

Són curiosament aquestes dones més afectades per les ampliacions d'horaris les que tenen dues postures. Des de la seva posició laboral demanen una reducció de la seva dedicació horària, però quan es situen en la posició de clientes/usuàries, les postures canvien demanant una ampliació dels horaris de determinats serveis. Es dibuixa, per tant, una superposició de lògiques que semblen abocades a entrar en conflicte: la lògica de clienta/usuària i la lògica laboral. Lògiques i conflicte que, donada l'organització laboral vigent i la creixent feminització del sector serveis, afecten prioritàriament, encara que no només, el col·lectiu femení, d'altra banda absent dels llocs de decisió que pensen i organitzen la ciutat.

✓ *El comercio..., los que hacemos estos horarios estamos muy asqueados.*

✓ *Yo comprendo que hay mucha gente que le va muy bien que las tiendas estén abiertas los domingos. Pero la mayoría de los sábados tienen fiesta y pueden ir a comprar lo que quieran... Porque todos somos personas y a todos nos gusta vivir nuestra vida cómodamente.*

✓ *...los de alrededor también se podrían adaptar un poco, porque entre los horarios del colegio te matan, las tutorías están desde las diez de la mañana hasta las tres de la tarde...*

✓ *Porque realmente lo que tendría que tener una sociedad avanzada es unos servicios permanentes para atender estos casos: guarderías, ayuntamientos...*

(Grup treballadors/es amb horaris atípics)

Aquestes lògiques contradictòries i aquest conflicte són dos fronts que convergeixen en fer cada cop més patents les incompatibilitats i les dessincronitzacions del temps a la vida quotidiana i a la vida de la ciutat. D'un costat trobem les exigències, cada cop més grans, de la dedicació al món productiu en termes d'horari, és a dir, l'exigència d'una major disponibilitat. D'altra banda, es viu una forta problemàtica per la total dessincronització que hi ha entre determinats serveis, col·legis, administracions, bancs, etc. i els horaris laborals que aquests realitzen.

Podem dir que, per un costat, es demanden un seguit d'ampliacions horàries per als serveis de la ciutat; mentre que per l'altre, els treballadors potencialment afectats per aquestes ampliacions reivindiquen uns horaris més restringits.

També es queixen, en un altre sentit, els homes amb horaris laborals atípics. Consideren que són ells els dessincronitzats respecte de la resta de la família i de la societat. Les relacions amb la família es veuen desestabilitzades i desequilibrades fonamentalment per la manca de temps per compartir. Aquesta queixa també inclou la dificultat de sincronitzar activitats de lleure amb amics i companys i manifesten que el tipus de lleure al qual es veuen forçats sempre ha d'ésser de caire individual.

✓ *...yo puedo entrar a la diez o las 11, ...mi mujer se levanta a trabajar, trabaja en la seguridad social, como es muy normal ella lleva un horario... el chaval ...lleva un horario de universidad... normalmente con ellos cuando comemos no hay televisión ni nada porque es cuando hablamos,... esto da unos desequilibrios reales....*

✓ *después tenemos los festivos, son totalmente rotativos, esto desplaza... quiero decir, por ejemplo, yo puedo ver a mi mujer un fin de semana al mes, puedo estar, por el sistema de trabajo, con mi nieta, cada dos semanas al mes, la rotación nuestra de descompensa el funcionamiento familiar...*

(Grup homes treballadors a torns)

Tanmateix, respecte a l'oci o al temps de no-treball, el nivell d'exigències és menor perquè la centralitat productiva (de l'activitat laboral) comprèn gairebé el conjunt de tots els discursos i el temps que resta, el temps de no-treball, és un temps residual. Cal assenyalar que aquells individus més afectats per les dessincronitzacions del seu horari laboral respecte la resta són els que demanden un major temps de no-treball, donada la dificultat que tenen per a realitzar activitats i compartir-les amb els altres.

En aquest punt, cal destacar la força de la pauta familiar, ja que aquest tipus de temps de no-treball s'estructura, majoritàriament, al voltant de la família i la principal exigència és fer compatible el temps d'oci amb la resta dels membres de la unitat familiar.

✓... *te corta... el turno de tarde te limita mucho a relacionarte con la gente... te relacionas muy poco... con la familia*

✓... *yo me he comprado una barca, la barca es mi tiempo libre voy yo solo, yo no puedo ir a jugar fútbol porque fastido al equipo en el que juego...*

✓... *no me puedo apuntar a ningún curso porque no puedo ir, me van cambiando el turno, a lo mejor el horario que he de ir no puedo ir porque también necesito dormir.*

(Grup homes treballadors a torns)

Per últim, com a punt final d'aquest apartat de l'anàlisi del discurs dels grups volem remarcar una demanda que s'homologa a la feta a la resta de països europeus. Les dificultats per compaginar la vida familiar i la vida laboral esdevé un fet creixent. Les dones demanen un temps per a elles, un temps personal o de lliure disposició, que es deslliga clarament del temps dedicat a l'oci compartit amb la família.

És un tipus de temps que tots els estudis sobre l'ús social del temps han posat de manifest i la principal característica és que totes les dones el demanen sense distinció d'edat. Una clara demanda, formulada molts cops en abstracte, que les pròpies dones sembla que voldrien omplir d'activitats diverses. La demanda de temps personal, temps per a un mateix, no apareix en els discursos dels homes perquè aquests ja en disposen en algun grau, en estar alliberats del treball domèstic i familiar que acostumen a fer les dones. Totes el plantegen com un temps per la seva autonomia personal, separada del temps de vida, treball o lleure, familiar.

✓ *En teoria, hauria de dir que tinc temps per a tot, per mi, per la casa... Però realment tinc un problema: m'agradaria trobar més temps per a mi i em costa molt....*

✓... *jo fa anys que ho penso... Però veig un tancament durant uns anys a la meua vida; com un no tenir temps per pensar en la meua persona.*

(Grup dones doble presència)

Les resistències a la dessincronització

L'anàlisi de les resistències de les persones a dessincronitzar els horaris i -entre aquelles que ja els tenen dessincronitzats- a la situació de dessincronia ha estat un punt clau del nostre estudi. Per aquesta raó en l'anàlisi dels grups de discussió aquesta doble resistència ha merescut un tractament diferenciat. Per dur endavant aquesta fase de l'anàlisi, el discurs dels grups de discussió s'ha reorganitzat centrant-lo en tres col·lectius triats d'entre els treballadors i treballadores dels nostres grups de discussió. Per una banda hem fet una divisió entre els que, actualment, ja tenen uns horaris dessincronitzats i els que no els tenen. Entre els primers, fem una distinció entre aquells que tenen horaris atípics que sempre són els mateixos (és a dir, no tenen rotació en els horaris) i aquells que tenen horaris atípics rotatoris, és a dir, que van fent rotació del seu horari, per torns.

El segon grup, el dels sincronitzats, ha estat format per treballadors i treballadores dels sectors de banca i de l'administració pública. Pel grup dels dessincronitzats sense rotació, el grup de discussió era el de treballadors del comerç, l'hostaleria i el transport; i el grup de dessincronitzats amb rotació estava format per treballadors de la indústria metal·lúrgica i química i del sector de seguretat.

GRUPS DE DISCUSSIÓ SEGONS LES RESISTÈNCIES A LA DESINCRONITZACIÓ		
HORARIS SINCRONITZATS	HORARIS DESINCRONITZATS	
Banca Administració Pública	Treball sense rotacions	Treball amb rotacions
	Transports	Seguretat
	Comerç	Indústria metal·lúrgica
	Hostaleria	Indústria química

Com es recordarà, d'acord amb l'esquema inicial plantejat teòricament, els grups de discussió s'han desenvolupat al voltant de tres àmbits temporals diferenciats:

- ✓ L'àmbit de l'activitat laboral o treball productiu
- ✓ L'àmbit del treball domèstic i familiar o treball reproductiu
- ✓ L'àmbit de no-treball, no sempre assimilable al d'oci o temps lliure

Els arguments en contra de la dessincronització abasten aquests tres àmbits temporals, però, com veurem, amb intensitats diferents en funció del tipus d'horari laboral que es té actualment, en funció del gènere, i en menor mesura, de l'edat.

Els encara no dessincronitzats

Els arguments en contra de la dessincronització es donen des de dues situacions clarament diferents. Els que treballen i tenen els horaris sense dessincronitzar elaboren el seu discurs des d'una posició "externa", és a dir, els arguments tenen una menor càrrega "vivencial" (per no dir que tenen una major càrrega "imaginada") que la resta de treballadors/es que han participat en els grups de discussió.

Aquesta situació es comprova dins el grup de treballadors/es no dessincronitzats quan, davant el plantejament d'un possible canvi en els seus horaris, els arguments que fan servir van més enllà de la simple defensa de la comoditat personal, fins i tot, podríem dir de "privilegi", donat que tant a la banca, com a bona part de l'administració pública, els horaris són de jornada continuada. Es tracta de treballadors i treballadores que, de fet, són els més beneficiats tradicionalment per la sincronització. Caldrà preguntar-se si aquesta defensa és deguda simplement a la necessitat d'ajustar-se als imaginaris, pautes i normes horàries, més acceptats socialment o al desig de continuar amb aquesta situació de benefici produïda, en aquest cas, per la sincronització.

El plantejament inicial davant aquest possible canvi és el de rebuig fins i tot a discutir la possibilitat de fer un altre horari, ja que no es creu que existeixi una demanda en aquest sentit:

✓ *...amb l'associació aquesta dels consumidors i així... que sempre es queixen o no tenen res més a fer que demanar a tots horaris... i bueno, en fi, jo tampoc veig que hi hagin moltes queixes sobre el tema dels horaris, hi ha alguna però vaja..."*

Un cop superades aquestes primeres resistències, els arguments en contra de la dessincronització es centren al voltant dels trastorns ocasionats en el temps dedicat al treball domèstic i familiar, tot i que amb una marcada diferència en funció del gènere. El discurs masculí és de caire familista, per tant, un temps de treball reproductiu que es confon amb el temps de no-treball:

✓ *...es trenca la relació, la vida en parella, familiar... si és que tens fills o... avis o coses d'aquestes"*

El discurs femení està molt més centrat en el temps necessari pel treball de cura de la llar i de la família:

✓ *...què passa amb les escoles, què passa amb els cangurs (...) a mi em sembla que és molt més bo una certa estabilitat, no?"*

Un conjunt d'arguments que han de considerar-se amb el matís afegit de provenir d'uns treballadors i treballadores amb els horaris probablement "millor vistos" dins de les pautes imaginades col·lectivament.

Els dessincronitzats però no gaire

Dins el grup de treballadors i treballadores amb horaris dessincronitzats sense rotacions, les resistències es centren en arguments basats en el treball domèstic i de tenir cura:

✓ *... si trabajan los dos los domingos, ¿qué haces con los niños? O con los abuelos. O mira, no sé, buscas a alguien*

✓ *... te acostumbras a ello, te preparas la comida y la cena para toda la semana (...) yo cocino el fin de semana que no me toca trabajar (...) y voy cocinando y voy congelando y así ya tengo para toda la semana*

✓ *... con su familia no hace una vida familiar tan normal com una persona que no trabaja sábado y domingo*

✓ *O sea, hay una desorganización tal que no te permite de alguna manera organizar tu vida en relación a los demás, ni los demás en relación a ti*

Les demandes de canvi en els horaris de certs serveis i activitats, bancs i caixes, administració pública, assistència a les tutories en les escoles i altres tasques de mediació familiar, no ho són com a fruit de la dessincronització que de fet, en part, hauria de facilitar-ne l'ús, sinó que són una conseqüència de la doble càrrega de treball productiu i reproductiu, doble presència:

✓ *Ahora yo estoy trabajando de tarde. Si tú esos meses [mesos d'estiu] trabajas de mañana y encima tienes que pedir un cambio de turno porque tienes que ir a este sitio... Encima que lo tienes que pedir, encima tú te tienes, también que jorobar, ¿no? [...] O te tienes que renovar el carnet de identidad o el carnet de conducir. Todo eso se necesita... [...], y si vives solo ya no te digo"*

Els molt dessincronitzats

Dins el grup de treballadors dessincronitzats amb rotacions, les resistències basades en arguments relacionats amb el treball domèstic i familiar no apareixen. Aquest fet, segurament, és conseqüència que aquest grup és exclusivament d'homes, perquè aquests torns els permeten dedicar-se a ells mateixos, en el cas, poc probable, que hagin de fer aquest treball.

Els arguments deriven cap a elements més centrats en la salut, tot i que els arguments centrats en la família continuen presents:

✓ *...el cansament físic, inclús el trastorn físic, jo cada vegada que canvio el torn... tinc un estómac delicat i tinc trastorns digestius"*

✓ *...después tenemos los festivos, son totalmente rotativos, esto desplaza... quiero decir, por ejemplo, yo puedo ver a mi mujer un fin de semana al mes, puedo ver a mi nieta cada dos semanas al mes, la rotación nuestra descompensa el funcionamiento familiar"*

En cap moment es presenta la manca de serveis a la ciutat com un argument relacionat amb la dessincronització. El problema és més aviat la manca de companys i companyes per realitzar activitats de lleure conjuntament. Es busquen activitats de caràcter més solitari:

✓ *...yo me he comprado una barca, la barca es mi tiempo libre y voy solo, yo no puedo ir a jugar a fútbol porque fastidio al equipo en el que juego..."*

En resum, tal com es pot veure en el quadre següent, l'àmbit en el qual es centren els arguments en contra de la dessincronització suposa dificultats pels diferents col·lectius. Segons el tipus de dessincronització horària de la jornada laboral i de les activitats que queden fora d'aquest treball. Una variació que, en aquest darrer cas, té com a eix principal pertànyer al gènere masculí o femení.

RAONS ESGRIMIDES EN LES RESISTÈNCIES A LA DESINCRONITZACIÓ

	HORARIS SINCRONITZATS	HORARIS DESINCRONITZATS	
		Treball sense rotacions	Treball amb rotacions
ÀMBIT DEL TREBALL PRODUCTIU			salut eficiència en el treball
ÀMBIT DEL TREBALL DOMÈSTIC/ FAMILIAR	estar amb la família cura dels infants	estar amb la família cura dels infants treball domèstic	
ÀMBIT DEL TEMPS DE NO TREBALL	estar amb la família	estar amb la família estar amb els amics descansar	estar amb la família estar amb els amics descansar

Un primer balanç sobre el temps (els horaris) i la ciutat

Arribat el moment de la valoració final de la nostra anàlisi sobre quina és la percepció del temps dels que viuen, treballen i/o usen la ciutat hem de dir que ens trobem davant una contradicció com a mínim aparent:

Les demandes de canvi en els horaris haurien de venir per part dels qui treballen amb horaris dessincronitzats, pel fet de patir desajustaments amb l'horari estàndard, però vénen en realitat de les dones sincronitzades. Una sincronització viscuda des de la subordinació als horaris dels altres membres de la família.

La dessincronització en el treball, entès només com a activitat productiva, provoca noves demandes de serveis. No es pot gaudir del temps de no-treball, això és degut a les constriccions pautades per l'organització horària dominant. Cal, en conseqüència, segons aquesta perspectiva, eixamplar les oportunitats per gaudir d'aquest nou temps. El que ens trobem en els grups de discussió, tanmateix, és que els treballadors i treballadores amb horaris dessincronitzats no demanen nous serveis; en tot cas, la seva queixa prové de la dificultat de gaudir del temps de no-treball en companyia. Podríem afirmar que aquells que estan dessincronitzats se senten satisfets amb els serveis de lleure o d'entreteniment existents a la ciutat: el seu problema prové de les dificultats per realitzar activitats de lleure o d'entreteniment de forma col·lectiva.

Qui és, doncs, que realment vol més serveis? No semblen ser els dessincronitzats; segons els nostres indicis són les dones amb horaris absolutament sincronitzats, però subordinats, que viuen en règim de doble presència. És a dir, dones que tenen un horari de treball productiu que els impedeix realitzar les tasques domèstiques i familiars, caracteritzades per exigir la seva dedicació unes hores determinades: gestions administratives, portar els infants al metge o a l'escola, etc.

En aquest darrer cas, les demandes no es centren en serveis de lleure o d'entreteniment, sinó en allargar els horaris dels serveis relacionats amb tasques de gestió i/o de tenir cura, com les indicades. Les noves demandes de serveis vindrien del desig de comptabilitzar càrregues laborals (productives) i domèstic i familiars (reproductives) a "full time", i no de la necessitat d'omplir

amb activitats un temps de no-treball (conseqüència dels horaris atípics) que no coincideixen amb el de la majoria de la població, segons pensen alguns especialistes. Sembla que les pautes d'ús del temps de no-treball estan tan fortament institucionalitzades, que molt pocs es plantegen, com a mínim en els grups que hem fet, qüestionar la seva organització.

L'organització fortament pautaada dels temps dedicats a l'activitat laboral, els horaris, avui, encara dominants, ha produït una organització igualment pautaada del temps dedicat a la resta d'activitats, ja sigui el treball domesticofamiliar o el no-treball). Tanmateix, la majoria de la població sembla absolutament acomodada a aquesta organització.

Les dificultats objectives de la compatibilització de treball, quan n'hi ha dos, productiu i reproductiu, es dona majoritàriament entre les dones, perquè entre els homes el treball domèstic i familiar no és assumit com a càrrega central, no són en general salvades amb demandes de caràcter dessincronitzador, sinó amb demandes de caràcter flexibilitzador.

En termes sociològics, podríem dir que l'absència de regulació i d'uniformitat pautaada (imposada des dels discursos "normalitzadors") en els nostres comportaments ens deixa en el buit, en la no-consciència d'on és l'arrel del conflicte que hem d'afrontar. Concretament, en la incapacitat d'autogestionar la nostra vida quotidiana tot tenint en compte un element tan important com és el temps.

De fet, podem arriscar-nos a dir que investigant els problemes de la dessincronització horària, cada cop més presents avui, ens hem trobat amb els problemes que suposa per a les dones la sincronització subordinada, és a dir, la realització de treball productiu que coincideix amb l'horari de funcionament de serveis relacionats amb les tasques domèstiques i familiars. Que aquesta sincronització sigui problemàtica especialment per a les dones demostra en realitat que són elles les que assumeixen les disfuncions que pel conjunt de la família suposa viure la sincronització centrada al voltant de l'horari laboral del cap de família. Una qüestió que fa més d'una dècada algunes dones del sud d'Europa van posar de manifest tot seguint la pista d'unes altres dones, aquest cop les nòrdiques, que es queixaven de com l'Estat de benestar no les afavoria:

✓ *...no podia anar a la compra, no podia fer res, cap gestió, res de res perquè coincidí amb el meu horari al 100 per 100.*

Aquests problemes, però, s'assumeixen des d'una postura individualista, sense que arribin a sorgir demandes col·lectives i clares al respecte. Curiosament - o no - una de les demandes més explícites en aquest sentit: - *"lo que tendría que tener una sociedad avanzada es unos servicios permanentes para atender estos casos: guardarías..."* , la fa un home.

Sembla com si a les dones els sabés greu demanar serveis que facilitin aquesta doble càrrega de treball. La frase: "dessincronitzar suposa jornades atípiques per a molta gent" ha de ser vista, en aquest cas, com una queixa col·lectiva d'algú, una dona, que probablement no vol o no espera trobar solucions fora de la norma pautaada. Perquè, qui és que vol quedar fora de la norma?

Conclusions

Arribada l'hora de les conclusions hem de dir que les hipòtesis amb les quals vam iniciar l'estudi semblen mostrar el seu encert. És a dir, la dessincronització dels horaris a la ciutat de Barcelona augmenta cada cop més perquè els horaris laborals són cada cop més variables.

Aquesta modificació creixent dels horaris laborals d'un nombre cada cop més elevat d'individus -principalment dels caps de família- provoca canvis importants en la manera de viure de les persones. Tal i com hem destacat a l'inici d'aquest estudi, el temps de treball és la base del temps social. És, en definitiva, l'eix sobre el qual s'articula l'organització de la vida quotidiana de les persones i, probablement de retruc, de la vida de la ciutat.

D'altra banda, tot i no haver fet altra cosa que un estudi exploratori de quina és la situació, comencen a detectar-se col·lectius que tenen consciència d'aquesta dessincronització i de l'abast de les seves conseqüències. Uns indicis que confirmen els resultats de diversos estudis que hem consultat sobre altres països (Suècia, França, Alemanya...). Dit d'altra manera, cada cop va en augment la idea que modificar l'horari laboral suposa modificar la manera de viure de la gent i, per tant, la manera de pensar i organitzar la ciutat.

Segons els nostres resultats, aquesta consciència pot deduir-se tot i que no sempre s'expressa de manera directa:

Principalment:

- ✓ En els col·lectius de treballadors i treballadores molt directament afectats pels seus horaris laborals.
- ✓ En el col·lectiu femení que es veu obligat a fer compatible la seva vida laboral amb la seva vida familiar (la doble presència).

Subsidiàriament:

- ✓ En els empresaris que, d'altra banda, demanen i utilitzen aquestes modificacions horàries com a forma de flexibilitat productiva i provoquen, així, la principal dessincronització.
- ✓ En les institucions públiques ciutadanes que d'alguna manera en resulten implicades.

Al costat d'aquesta incipient consciència de la creixent dessincronització, cal destacar també l'emergència d'una certa resistència a la modificació dels horaris laborals. Especialment, amb tot el que té a veure amb la reorganització dels horaris tal

i com s'imposen al món laboral. El motiu d'aquesta resistència cal cercar-lo possiblement en la lenta desaparició dels que són o han estat considerats com a "bons horaris". Probablement, aquesta emergència sigui l'expressió latent de la importància del lligam existent entre el temps de treball i la seva influència en la manera de viure.

La resistència a la modificació dels horaris laborals és expressada amb més força, com calia esperar, pels que ja estan sotmesos a aquests nous règims horaris, per exemple, els sectors de comerç i hostaleria i/o treballadors a torns amb més o menys rotació horària, i per aquells col·lectius que veuen més a prop la seva implantació: banca i entitats financeres, transports, etc.

Com a punt final, s'ha d'afegir que segons els indicis extrets dels nostres resultats, no sembla haver-hi encara prou demanda dels nous serveis que aquesta dessincronització podria demanar. Però sí que cal destacar que la demanda més explicitada gira centralment entorn del temps, en concret, d'un ús social del temps (temps col·lectiu, temps per estar amb els altres), que presenta certes diferències de gènere. En el cas de les dones, la demanda té a veure amb tenir més temps per poder dedicar-se al treball domèstic i familiar, amb tenir més temps de lliure disposició personal.

En el cas dels homes, a tenir més temps per estar amb la família, malgrat que aquesta petició acostumi a expressar només un desig teòric i la concreció d'aquest temps sigui l'oci personal.

Cal assenyalar que fins i tot els col·lectius més afectats (per exemple les dones amb doble presència) acostumen a expressar la seva queixa i/o organitzen la seva vida quotidiana sense pensar o confiar massa en solucions procedents dels serveis públics o privats. Probablement perquè, a la nostra cultura, les solucions per afrontar aquest tipus de qüestions compten amb un fort arrelament d'hàbits de família. O perquè no hi ha prou tradició de gaudir de solucions provinents dels serveis públics. Sigui com sigui, cal constatar l'exemple dels transports públics com a mostra de demanda més explícita. I cal apuntar els serveis d'atenció domiciliària a la gent gran, com a exemple d'una de les demandes amb més futur, com a conseqüència del procés d'envelliment que hi ha a la ciutat de Barcelona.

En resum, i com a conclusió de les idees i arguments explorades en el nostre estudi, detallem a continuació els punts més significatius:

En relació al temps

En aquest apartat resumim tots aquells punts que tenen a veure tant amb les idees com amb les pràctiques ja existents o més o menys intuïdes relacionades amb el temps. Totes elles tenen en comú un eix central: el temps de treball entès com a horari laboral i, en conseqüència, com a principal organitzador de la manera de viure. És al voltant d'aquesta visió del temps que s'han organitzat i ideat les principals experiències europees i que a partir de la informació extreta per nosaltres, podem dir que viuen i veuen el temps els homes i les dones a la ciutat.

En resum, doncs, podem dir que:

- ✓ Hi ha una creixent dessincronització horària originada per la forta variabilitat dels horaris laborals i la importància que aquest horari té en la manera de viure de les persones.

- ✓ Hi ha una consciència incipient de la importància d'aquesta creixent dessincronització.

- ✓ Tenen més consciència de la importància del temps i de la creixent dessincronització horària els col·lectius que protagonitzen d'alguna manera aquesta dessincronització:

- ✓ Per tradició horària a la seva activitat laboral (policia, bombers, treballadors nocturns, etc.).

- ✓ Per imposició d'una extrema desregulació horària en el sector: treball a torns més o menys rotatius en el comerç de grans superfícies, hostaleria; i horaris atípics, en general, a totes les indústries.

- ✓ Per la impossibilitat de viure en règim de doble presència: dones que han de fer compatible el treball domesticofamiliar amb la seva jornada laboral i la resta d'horaris escolars, laborals, etc. de la resta dels membres de la família.

- ✓ Hi ha resistències a les modificacions del temps de treball (jornada laboral).

- ✓ La centralitat del treball, entès com a activitat laboral, sembla que continua essent molt important malgrat la dessincronització horària. Ens atrevirem a dir que, com a conseqüència de la creixent participació del col·lectiu femení, especialment de les dones joves en el mercat de treball, aquesta centralitat no fa sinó augmentar. Hi ha un augment del col·lectiu de les persones que centren la seva vida en tenir una activitat laboral plena.

✓El temps de treball domèstic i familiar acostuma a ser visible només entre el col·lectiu femení. Es gairebé invisible entre el col·lectiu masculí.

✓Hi ha una certa consciència que el temps de treball, entès en la seva doble vessant laboral i domesticofamiliar, afecta la qualitat de vida i que, per tant, són dues qüestions estretament lligades. L'exemple més indicador d'aquesta consciència és el malestar i la queixa d'aquells que tenen un horari laboral no compatible amb la seva vida familiar i personal.

✓Cada cop hi ha, com a conseqüència de tot el que s'ha dit anteriorment, més consciència de la importància del temps, entès en sentit més ampli que l'horari laboral.

✓Les dones de doble presència i alguns joves són, per tant, els que acostumen a tenir més consciència de la importància del temps de la vida.

✓Les demandes derivades de la dessincronització s'expressen, majoritàriament, en forma de temps i, en concret, d'ús social del temps. Quan aquestes demandes es formulen en forma de serveis, aquests serveis estan relacionats, principalment, amb el transport col·lectiu demanats per joves, especialment, o amb aquell transport que faciliti petits desplaçaments a l'interior de la ciutat, demandes de dones i de la gent gran. També s'apunta una incipient demanda de coordinació d'horaris laborals i escolars.

✓Les demandes que giren entorn de la qüestió dels horaris comercials són prou complexes. D'una banda semblen expressar conflictes entre petits i grans comerciants i, de l'altra, semblen subratllar les contradiccions d'una majoria de treballadors, especialment de les treballadores que són alhora consumidores. Una contradicció, que acompanya, d'alguna manera tots els serveis.

En relació a la ciutat

La ciutat no ha estat un objecte d'estudi directament tractat en la captació de les nostres dades perquè el temps de treball ha estat el nostre principal focus d'atenció. Tot i així, a partir dels grups de discussió i de les entrevistes amb experts en la gestió i la política municipal, així com amb els agents socials dels sectors més directament implicats (transports, comerç, hostaleria, associacions de consumidors, benestar social, qualitat de vida, etc.) hem elaborat una sèrie de consideracions que s'ofereixen a continuació, a tall de reflexió.

✓ La ciutat resulta ser, sota aquest enfocament del temps de treball, un escenari cada cop més divers i contradictori. Aquestes característiques es fan paleses a través de la posada en qüestió del que ha estat la funció principal de la ciutat:

► Organitzar materialment i temporalment els horaris, la infraestructura i els serveis que fan possible l'activitat econòmica. En concret, els serveis i transports públics supeditats als horaris laborals d'aquells que treballen a la ciutat.

► D'altra banda, la ciutat és també el territori on bona part dels que hi treballen hi viuen. Això vol dir que la ciutat és també el territori de l'oci i el lleure però també és el territori on el treball domèstic i familiar es desenvolupa. I, per tant, on la vida quotidiana de les persones transcorre dia a dia. Aquest conjunt d'activitats suposa que la ciutat és, alhora i cada cop més, l'escenari del consum d'oci, turisme i serveis culturals, etc. pels qui hi treballen, però també pels usuaris i residents, permanents i/o transitoris. És a dir, la ciutat esdevé cada cop més l'espai i el temps de vida per a col·lectius cada cop més heterogenis que no necessàriament tenen l'activitat laboral com a lligam principal amb la ciutat.

✓ Sota aquesta pauta contradictòria, el temps de la ciutat apareix com a dimensió rellevant, de manera cada cop més creixent. Quan ho fa, emergeix principalment:

► A través dels conflictes o desajustaments horaris més o menys complicats: el que es dona entre les jornades laborals dels treballadors de serveis amb horaris diversos, o entre les jornades laborals d'aquests treballadors i els usuaris/consumidors de la ciutat, o entre sectors d'activitat en competència (horaris comercials).

►A través de les demandes més o menys concretades de temps social dels treballadors i treballadores que viuen a la ciutat i no poden o tenen cada cop més dificultats per fer compatible la vida laboral, la vida familiar i la vida personal.

►Aquesta visibilitat fonamentalment horària del temps a la ciutat té, ara per ara, com a únic eix central els horaris laborals derivats de l'activitat econòmica. I tot sembla apuntar a la necessitat que la ciutat tingui present altres temps no lligats estrictament a aquesta activitat i a aquests horaris.

· El temps de la ciutat ha de trobar, doncs, respostes als interessos contradictoris citats, com ara els derivats de la confrontació entre ser ciutadans-usuaris/es del consum i/o de l'oci o ciutadans-treballadors/es de o a la ciutat. O com la confrontació dels horaris comercials que sembla apuntar, amb molts matisos, cap a un conflicte. El temps de la ciutat ha de trobar, doncs, respostes adequades d'interessos entre el gran i el petit comerç.

►En aquesta nova manera de veure el temps de la ciutat cal, a més, considerar que la confrontació, citada en l'apartat anterior, resulta especialment destacable en el cas del col·lectiu femení. Perquè està majoritàriament ocupat en els serveis, l'activitat econòmica principal de la ciutat, i acostuma a ser el client majoritari de molts d'aquests serveis. I, per damunt de tot, perquè és el col·lectiu responsable principal del treball domesticofamiliar, una activitat que, en no tenir reconeixement econòmic i social, en conseqüència no té un temps social organitzat i garantit a la ciutat.

►No es pot dir que la ciutat ignori aquest temps (ben visible, per exemple, en els problemes de trànsit a les entrades i sortides de les escoles), però sí que l'escenari material i simbòlic de la ciutat no contempla prou aquest temps ni facilita aquestes activitats. Probablement perquè les demandes de les protagonistes tot just fan arribar la seva veu (vegeu el Congrés de les Dones de la Ciutat, celebrat el gener d'enguany) i, fonamentalment, perquè les pautes dominants que regeixen la ciutat no permeten, per ara, altres possibilitats.

►Les veus del col·lectiu femení no són les úniques que posen de manifest les contradiccions d'una ciutat regida principalment per facilitar prioritàriament l'activitat econòmica i una organització temporal regida pels horaris laborals. El creixent envelliment de la població barcelonina fa sorgir, també, altres veus que demanen una manera de viure i usar el temps de la ciutat de manera distinta a la pauta hegemonica. El III Congrés de la Gent Gran, celebrat també el passat mes de gener, així ho posa de manifest. I no hi ha dubte que

la ciutat haurà de tenir present, a molt curt termini, les propostes d'un col·lectiu cada cop més majoritari, que compta, entre d'altres, amb un cabal de recursos on el temps és el més abundant.

Volem destacar que les informacions recollides a les nostres entrevistes amb els experts i responsables, així com amb els grups de discussió, fan pensar en un incipient canvi de plantejaments. Això implica una certa visió més favorable que el temps de la ciutat sigui abordat de manera més plural. Exemples d'aquesta visió podrien ser les experiències fetes en alguns barris amb noves formes de transport públic (els microbusos) o amb l'ampliació de l'horari nocturn del metro; la remodelació i ampliació dels horaris dels mercats municipals, etc.

Aventurem, com a punt final d'aquest marc de reflexió, que aquests canvis necessitaran fonamentalment la voluntat política d'aquells que regeixen la ciutat i la consciència i participació activa dels agents socials, les institucions i la ciutadania implicada. Essent, per exemple, aquest estudi un petit pas per l'inici d'aquesta fita.

Propostes finals

Finalment, a fi de concretar algunes idees que serveixin, un pas més enllà de la reflexió, recollim, en aquest apartat, un seguit de propostes que, d'una banda, han estat extretes d'altres estudis sobre la temàtica del temps. I, de l'altra, volen recollir de manera més concreta algunes de les nostres conclusions.

En primer lloc, destaquem per la seva globalitat i abast les propostes aparegudes a l'estudi impulsat per la "Fundació Europea per a la millora de les condicions de vida i treball" el 1990 sobre "La organización del tiempo y la mejora de las condiciones de vida y trabajo para los consumidores y para los prestadores de servicios". Les conclusions d'aquest estudi, un cop constatades les dificultats per aconseguir el canvi en la idea del temps a les societats contemporànies, demanden:

- ✓ La negociació de la gestió global del temps a través de l'acció conjunta de les autoritats públiques, àmbit central, regional i per damunt de tot, municipal, les empreses del transport públic, les empreses, en general, les escoles, els comerços, els serveis d'oci, etc.

- ✓ La concreció d'aquestes negociacions en solucions viables, segons els interessos dels diversos àmbits particulars amb la participació de cada un dels sectors dels ciutadans afectats.

- ✓ L'experimentació de mesures concretes, de manera esglaonada, en petits territoris que permetin assajar noves configuracions dels temps sempre a través del pacte i la negociació continuada de tots els estaments implicats.

- ✓ L'avaluació continuada, a través d'enquesta i grups de discussió a cada fase de la negociació, la cerca de solucions i la fase experimental.

- ✓ La sensibilització i explicació detallada de tot el que està en joc, a cada moment, a tots els integrants de la negociació, així com a la resta de la població.

- ✓ L'assumpció de que tot el procés requereix un període llarg amb diverses fases de negociació, experimentació i avaluació, per tal de preveure sistemàticament totes les conseqüències.

- ✓ L'acceptació que el problema de la gestió del temps no pot plantejar-se únicament des de la perspectiva del temps de treball (horari laboral) sinó que exigeix una perspectiva integrada.

Tot i no estar directament relacionades amb el temps, pensem que cal també tenir present tota una sèrie de propostes fetes per instàncies i col·lectius de la ciutat de Barcelona que poden facilitar aquesta visió global i integrada del temps de la ciutat. Ens referim en concret a les propostes i demandes recollides al "I Congrés de Dones de la ciutat" sota el lema "La ciutat que les dones volem" i i igualment al "III Congrés de la Gent Gran". Els documents corresponents han estat publicats i recollits per l'Ajuntament de Barcelona i un petit resum acaba d'aparèixer a la revista Barcelona Societat, nº 10 del propi Ajuntament. Per últim, també volem fer esment de les propostes recollides en l'estudi impulsat per la Fundació M. Aurèlia Campmany sobre les dones i la ciutat, en forma de manual de recomanacions per a una ciutat des del punt de vista del col·lectiu femení.

Concreció d'algunes actuacions

A fi de continuar amb les iniciatives que sobre el temps de la ciutat estan apareixent, en aquests darrers anys, impulsades des de diverses instàncies, proposem la creació d'un organisme institucional (d'abast municipal) que es faci càrrec de coordinar, planificar i regular el temps de la ciutat. L'objectiu d'aquest organisme ha d'anar orientat a mostrar la complexitat i globalitat que el temps té a la ciutat, tot mostrant-ne la seva importància "pública". Això vol dir que ha de ser capaç de negociar amb les administracions, entitats i col·lectius implicats i ha de concretar les seves actuacions, impulsant les negociacions i els pactes pertinents, els projectes experimentals adients i les avaluacions corresponents.

Per tal de portar a terme aquestes fites proposem:

✓ Es creï una "**Oficina del Temps de la Ciutat**" com les que existeixen a diverses ciutats europees.

✓ S'elabori un **Pla regulador del Temps de la Ciutat** que tingui present una visió global del temps anant més enllà de l'estricta visió dels horaris laborals. Això significa coordinar els horaris laborals, escolars, comercials, d'oci, culturals i la resta de serveis públics i privats.

✓ Es reguli una primera **fase experimental**, en un territori concret (barri/districte) del Pla, que contempli la visió del temps abans esmentada, tot aprofitant i coordinant algunes de les iniciatives ja en marxa al propi Ajuntament:

➤ **Ampliació dels horaris dels transports municipals** més enllà de les demandes de la mobilitat obligada.

➤ **Ampliació i descentralització d'alguns serveis administratius**, apropant-los a la ciutadania.

➤ **Ampliació dels horaris d'escoles i serveis relacionats**, afavorint tots els col·lectius implicats: infants, joves, gent gran, etc.

➤ **Ampliació i tutela de les experiències ja vigents** dins l'àmbit de benestar social com ara el banc del temps al Guinardó, etc. a d'altres districtes.

➤ **Implantació**, amb motiu d'aquestes modificacions i ampliacions, d'alguna prova entre els treballadors/es municipals similar a la del model 6x6 finlandès.

➤ **Incentivació de la concertació i regulació dels horaris comercials i de serveis a les empreses**, així com dels relatius a l'oci i la cultura, públics i privats, presents a la vida de la ciutat.

✓ Impuls de **campanyes de sensibilització** ciutadana al voltant de la importància del temps a la ciutat.

En concret es promogui:

✓ **El debat**, al seu si, al voltant de la importància del temps, i encoratgi el debat entre els agents i institucions que el conformen. Sempre tenint present que el temps és alguna cosa més que l'horari. En aquest debat, probablement s'hauria de fer possible el sorgiment d'una nova cultura relacional i del temps del no-treball que tingui en compte la imparable dessincronització dels horaris laborals.

✓ **La creació d'aquells serveis** que puguin afavorir una nova visió del temps de la ciutat. En concret, d'aquells serveis que tenen a veure amb la cura i atenció a les persones, amb l'oci, el patrimoni cultural, la seguretat i el medi ambient, etc. La demanda dels quals és, encara, incipient, però està prevista com a creadora d'ocupació en els anomenats filons d'ocupació. I respon, en bona mesura, a les idees, pràctiques i demandes aquí comentades, i estretament relacionades amb la manera de viure i treballar a la ciutat.

Idees per a un possible debat

Com a punt final d'aquestes conclusions, creiem oportú permetre'ns llançar algunes de les idees que haurien de ser presents en aquest debat, sense cap ànim d'exhaustivitat ni de punt de partida. Es així com han de ser vistes, i és per això que moltes d'elles pequen d'inconcreció i vaguetat. Sempre, a més, amb el benentès que, siguin quines siguin les idees i el seu abast, aquest debat hauria de comptar amb la presència de tots els actors socials, institucions, entitats, experts i col·lectius implicats.

A tall d'exemple n'indiquem algunes:

- ✓ La constatació de la importància del temps distingint-lo de l'horari (jornada laboral).
- ✓ La constatació del lligam del temps de treball amb la manera de viure.
- ✓ Prendre consciència que modificar el temps de treball (reordenació jornada laboral via flexibilitat concertada, torns, temps parcial, reducció de jornada...) suposa una modificació de la manera de viure quotidianament i una modificació de la vida de la ciutat. Per exemple, segons mostren alguns estudis europeus: increment del transport privat (dos cotxes per unitat familiar), per tant, més trànsit, i increment de separacions matrimonials.
- ✓ Ser conscients que el temps més enllà del treball no és necessàriament de lleure perquè les dones es veuen obligades a tenir una doble presència (no es pot conciliar la vida laboral i la familiar).
- ✓ La necessitat de comptabilitzar el temps de desplaçament per anar al treball com a temps de treball.
- ✓ El temps de treball domèstic i familiar i el temps de treball comunitari també són temps de treball i no són oci.
- ✓ L'oci i el temps lliure són possibles sense consum.
- ✓ Les contradiccions treballadors/consumidors i entre treballadors dels serveis i usuaris d'aquests serveis s'han de resoldre mitjançant les negociacions laborals i la revisió de quin és el consum necessari.
- ✓ Pensar alternatives a la flexibilitat concertada que vagin en la línia de potenciar permisos de paternitat, acompanyament i comiat (veure Suècia i França) i d'altres períodes sabàtics.

✓Mostrar la importància de promoure una reducció de jornada sincrònica, menys hores diàries de jornada laboral, única útil pel treball domesticofamiliar i pel temps de la vida, d'una banda. I, de l'altra, tenir present la importància de regular tota la càrrega de treball, productiu i reproductiu tenint present la variabilitat del cicle de vida: joves estudiants, caps de família i dones amb doble presència, dones de generació contígua, prejubilats, jubilats, etc.

✓Contemplar la reducció de la jornada laboral i l'eliminació de les hores extres com a sortida ineludible.

✓Revisar conceptes com qualitat de vida, benestar...

✓Revisar conceptes com autonomia i dependència personal...

✓Revisar pautes de consum i necessitats.

✓Potenciar el discurs sobre sostenibilitat.

✓Potenciar el debat sobre l'abast i la qualitat dels serveis de ciutadania de caire universal: habitatge, sanitat, ensenyament, atenció institucional i domiciliària a la infantesa i a la gent gran, salari mínim garantit...

Bibliografia i annex

Bibliografia

- AMOREVOLE, R.- COLOMBO, G.- GRISENDI, A. (1996). *La banca del tempo*. Milan: Franco Angeli.
- BELLONI, M.C. (1984). *Il tempo della città*. Milano: Franco Angeli.
- BONFIGLIOLI, S. (1997). "Urban time policies in Italy: an overview of time-oriented research" a *Transfer*, Vol. 3, nº 4. pp. 46-65.
- BOULIN, J.Y. (1997). "From working time to city time: the case for a single approach to time policies" a *Transfer*, Vol. 3, nº 4. pp. 723-737.
- BOULIN, J.Y. – LALLEMENT, M.-LEFÈVRE, G.-SILVERA, R. (1998). "Temps de travail et modes de vie. Quelques resultats d'une enquête empirique" a *Futuribles*, nº 237. pp. 73-80.
- CETTE, G.-GUBIAN, A. (1998). "Les impacts de la réduction du temps de travail" a *Futuribles*, nº 237. pp. 55-67
- COMUNE DI MILANO. (1994). *Piano Regolatore degli orari per la città di Milano*. Milano: Comune di Milano-Settore Organizzazione, Ufficio Tempi della Città.
- DUMAZEDIER, J. (1992). "Le temps libre, cet inconnu" a *Futuribles*, nº 165. pp. 227-237.
- DU ROY, O.- FEYS, J.C.- MEYER, A.V. (1990). *Hacia una política general del tiempo*. Luxemburgo: Oficina de Publicaciones Oficiales de las Comunidades Europeas. Fundación Europea para la Mejora de la Condiciones de Vida y de Trabajo.
- HUFTON, O. (1997). "La investigación europea sobre Tiempo y Género" a *Revista Internacional de Sociología*, Tercera Época, nº 18. pp. 83-98.
- MADSEN, K. (1998). "Working time policy and paid leave arrangements: the Danish experience in the 1990s" a *Transfer*, Vol. 4, nº 4. pp. 692-714.
- MARTIN, A.- JODAR, P. (1999). *Recull de bones pràctiques d'ocupació a les empreses. Pacte per a l'ocupació al vallès occidental. Estudi de casos*. Universitat Autònoma de Barcelona.
- NELLO, O.; RECIO, A.; SOLSONA, M.; SUBIRATS, M. (1998) "Enquesta de la Regió Metropolitana de Barcelona: Condicions de vida i hàbits de la població. La transformació de la Societat Metropolitana. Barcelona. Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona i Diputació de Barcelona. pp.39-41.
- PELTOLA, P. (1998). "Working time reduction in Finland" a *Transfer*, Vol. 4, nº 4. pp. 729-746.
- PRONOVOST, G. (1996). *Sociologie du temps*. Paris: De Boeck.
- RAVAIOLI, C.-AGOSTINELLI, M. (1998). *Las 35 horas: el desafío de un nuevo tiempo social*. Barcelona: Federació de Comunicació i Transport de CC.OO. de Catalunya.
- SEIFERT, H., "Conséquences d'une réduction massive du temps de travail sur la division sexuée du travail familial: le cas de Volkswagen" a *Cahiers du Mage*, nº 2, 1997.
- SUE, R (1994) "Trai lavoro ed il tempo libero: l'emergenza di un tempo di utilità sociale" a *Sociologia del lavoro* nº 56. pp. 63-77.

Metodologia de l'estudi

El present informe sobre el "Temps i ciutat" s'ha portat a terme en diverses fases:

1ª fase:

En un primer moment hem fet la recollida de la informació teòrica relativa al concepte de temps, així com els diversos estudis que relacionen aquest amb la ciutat, per tal de situar l'estat de la qüestió sobre el tema.

2ª fase:

A partir d'aquest acotament hem elaborat les línies bàsiques de construcció de les nostres hipòtesis. A saber:

Actualment hi ha una creixent dessincronització horària motivada per la flexibilització i reordenació de la jornada laboral.

Aquestes modificacions de l'horari laboral provoquen canvis en la manera de viure de les persones perquè l'horari de la jornada laboral (dels caps de família, majoritàriament) és l'eix d'organització horària de la vida quotidiana de la majoria de les persones.

Comencen a aparèixer demandes i resistències entorn aquesta dessincronització.

3ª fase:

Una anàlisi documental de la qual n'hem obtingut:

Un recull de les diferents experiències que s'han realitzat a Europa entorn als canvis a causa del temps: temps de treball i temps de la ciutat.

Un resum d'alguns pactes d'empresa efectuats al Vallès Occidental.

5 grups de discussió dels quals n'hem extret:

Alguns indicis prou qualificats sobre les idees que tenen les persones sobre el temps de treball (l'activitat laboral i el treball domèstic i familiar) i el temps de no-treball.

Informació sobre les demandes i les resistències que la dessincronització horària provoca.

2 entrevistes en grup a experts (en transports, comerç, habitatge, ordenació territorial, benestar social i altres serveis) per tal de copsar les noves i velles propostes, idees i pràctiques que giren al voltant del temps de la ciutat.

Diverses entrevistes amb responsables d'experiències novedoses al voltant del temps de la ciutat (responsable municipal del banc de temps del Guinardó, responsables de serveis personals, professionals de l'ensenyament, de polítiques d'igualtat, etc.), amb el mateix afany anterior.

4ª fase:

Un cop recollida la informació, i les dades previstes, l'hem analitzada i hem preparat els resultats obtinguts a manera de reflexió i debat sobre una qüestió tan novedosa com la dels temps i la ciutat. L'estudi conclou amb una sèrie de recomanacions i suggeriments a tall de propostes obertes a la consideració de tothom.

El guió de la dinàmica dels grups de discussió:

a. Referent a l'àmbit laboral.

La distribució horària.

Canvis en la distribució de l'horari convencional:

Flexibilització, rotació...

Conseqüències en la resta de temps.

b. Referent al treball domesticofamiliar.

L'organització horària al si de la llar.

Les sincronitzacions amb la resta de membres.

c. Els temps de no-treball.

Vivències i continguts del temps lliure.

Sincronitzacions i dessincronitzacions amb la realització.

d'activitats amb altres en aquest temps.

d. Els horaris de la ciutat.

L'horari dels diferents serveis.

Les demandes al respecte.

La pauta de les entrevistes:

La d'ordre més general:

A) Ha conegut alguna nova demanda en relació als horaris de la ciutat?

És un tema present en el seu àmbit professional?

Coneix altres àmbits en què sigui present?

De quina forma?

Amb quines demandes concretes?

Quins col·lectius realitzen aquestes demandes?

Existeix coordinació amb el seu àmbit professional?

B) Què li semblen les propostes orientades a l'ampliació d'horaris en els serveis?

Creu que és factible?

Quins col·lectius pensa que estarien en contra?

Quins estarien a favor?

Quines conseqüències pensa que podrien tenir (quant a contractació, rendibilitat econòmica)?

Caldria coordinar-se amb altres departaments i/o instàncies? Amb quines?

C) Creu que existeix relació entre la qüestió dels horaris i una determinada concepció de la ciutat?

Creu que una modificació del tipus de serveis que ofereix la ciutat incidiria en aquesta concepció?

Quins serveis concrets?

A qui afavoriria?

Qui s'hi oposaria?

Com podrien articular-se les diferents demandes en l'ús de la ciutat (diferents demandes que incideixen sobre els horaris i que poden ser contraposades)?

La relativa al comerç

Darrerament s'han començat a sentir veus, s'han realitzat estudis que posen de manifest l'existència de contradiccions entre una ciutat concebuda en funció de les necessitats econòmiques i les necessitats quotidianes dels seus habitants (compra, lleure, vida familiar, etc.). Creieu que efectivament hi és aquesta contradicció?

Aquesta contradicció, genera algunes demandes? quines? per part de qui (homes/dones)?

Creuen que aquestes noves demandes implicarien un canvi en els horaris del comerç? Creu que és factible?

Obertura dels comerços en caps de setmana i dies festius.

Allargament dels torns horaris (no tancament als migdies, horari continuat les 24 hores, torns de nit...).

Per a qui és útil realment l'ampliació d'horaris? A qui perjudica?

Quines conseqüències tindria per Barcelona aquesta reordenació dels horaris?

Repercussió sobre la resta d'horaris de la ciutat (serveis públics, escoles, administració, horaris laborals, oci, consum, transports...).

Com es podrien compaginar els horaris?

El model de ciutat actual de quina manera afecta el sector del comerç?

Transport públic (horaris, línies) i privat (necessitat de pàrquing).

Carrers per als vianants.

Quaderns del CESB

- L'ocupació i l'organització del temps de treball
- Barcelona dins d'Europa
- Canvis econòmics i socials. Futur de l'ocupació
- Les relacions laborals a Barcelona 1998
- Temps i ciutat
- Bones pràctiques a la negociació col·lectiva a Barcelona

■ Consell
■ Econòmic i
■ Social de
■ Barcelona